Κωνσταντῖνος Γ. Καρακατσάνης

ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΙΣ ΖΩΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΚΑΙ «ΕΓΚΕΦΑΛΙΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ»

ΕΠΙΤΟΜΗ
ΙΑΤΡΙΚΗΣ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΗΣΗΣ

Εκδόσεις
«ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΤΖΙΜΟΓΙΑΝΝΗΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2026

Ἐξώφυλλο: *Εἰκόνα τῆς ἐγέρσεως τοῦ Λαζάρου*

Πολλές εὐχαριστίες ἐκφράζονται καὶ ἀπὸ τὴ θέση αὐτὴ στὸν κ. Δημήτριο Τσελεγγίδη, τ. Καθηγητὴ τῆς Δογματικῆς Θεολογίας, τοῦ Τμήματος Θεολογίας τοῦ Α.Π.Θ., γιὰ τὴν κριτικὴ ἀνασκόπηση τοῦ θεολογικοῦ μέρους τῆς παρούσης μονογραφίας.

Θερμές εὐχαριστίες ἐκφράζονται καί στόν ὑπεύθυνο τῶν Ἐκδόσεων «Ἁγιοτόκος Καππαδοκία», κ. Νικόλαο Ζουρνατζόγλου, ὁ ὁποῖος ὅλως ἀνιδιοτελῶς καί μέ ἐνθουσιασμό ἀνέλαβε τήν οἰκονομική ἐπιβάρυνση καί ὅλο τόν κόπο γιά τήν ἐκτύπωση καί τή διακίνηση αὐτῆς τῆς μικρῆς μονογραφίας.

Ἐπίσης, αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφράσω τὶς θερμές μου εὐχαριστίες στὴ σύζυγό μου Ἑλένη, γιὰ τὴν ὁλόθερμη συμπαράστασή της, ἀλλά καί στή φιλόλογο θυγατέρα μας Εὐμορφία Καρακατσάνη-Πεπέ γιά τή φιλολογική βοήθειά της.

Κωνσταντῖνος Γ. Καρακατσάνης
τ. Καθηγητής τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ.

ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΙΣ ΖΩΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΚΑΙ «ΕΓΚΕΦΑΛΙΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ»

Ἐπιτομή
Ἰατρικῆς, Φιλοσοφικῆς καί Θεολογικῆς θεώρησης

Εκδόσεις
«ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΤΖΙΜΟΓΙΑΝΝΗΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2026

Copyright © 2026

ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ
"ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΤΖΙΜΟΓΙΑΝΝΗΣ"
ΑΣΤΙΚΗ ΜΗ ΚΕΡΔΟΣΚΟΠΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΜΕΣΟΓΕΙΩΝ 2, Τ.Κ.11527
Τηλ. 2107470222
www.evgenios-tzimogiannis.gr
email: grammateia@evgenios-tzimogiannis.gr

ISBN: 978-618-87751-1-4

Διανέμεται δωρεάν

Ὅλα τά δικαιώματα ἀνήκουν στόν ἰδιοκτήτη τοῦ copyright καί ἀπαγορεύεται ἡ ἀναπαραγωγή τοῦ ἔργου ἤ μέρους του μέ ὁποιοδήποτε μέσο χωρίς τή γραπτή ἄδειά του.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τό Κέντρο Ἐρευνῶν, Μελετῶν καί Ἐπιμόρφωσης (Κ.Ε.Μ.Ε., ἐφεξῆς) «ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΤΖΙΜΟΓΙΑΝΝΗΣ», τοῦ Δημοκρατικοῦ Πατριωτικοῦ Λαϊκοῦ Κινήματος ΝΙΚΗ, μεταξύ τῶν πολλῶν ἄλλων κοινωφελῶν καί Ἐθνωφελῶν δραστηριοτήτων του, ἀπεφάσισε τήν δημιουργία βιβλιοθήκης μέ σκοπό τήν ἐπιμόρφωση τῶν στελεχῶν τοῦ Κινήματος καί τήν ὑπεύθυνη ἐνημέρωση τῶν Ἑλληνίδων καί τῶν Ἑλλήνων ἐπί ζωτικῆς σημασίας κοινωνικῶν προβλημάτων.

Ἐντός τοῦ πλαισίου αὐτοῦ, μοῦ ζητήθηκε ἡ ἄδεια ἐκτύπωσης καθώς καί ὅλα τά σχετικά δικαιώματα, προκειμένου νά ἐκδώσουν καί νά διαθέσουν δωρεάν τό ἡμέτερο φυλλάδιο μέ τίτλο: ΜΕΤΑΜΟΣΧΕΥΣΕΙΣ ΖΩΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΚΑΙ «ΕΓΚΕΦΑΛΙΚΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ».

Μέ πολλή χαρά καί ἐνθουσιασμό παρεχώρησα ὅλα τά σχετικά δικαιώματα στό ἀνωτέρω Ἵδρυμα. Εὔχομαι ἀπό καρδίας, ὅπως εὐοδωθοῦν οἱ δραστηριότητες αὐτές, διά τήν ἀνάνηψιν τοῦ ταλαιπωρημένου καί κινδυνεύοντος Ἔθνους μας.

Εἰσαγωγή

Ὁ συγγραφεύς τοῦ παρόντος πονήματος ἔχει ἀπό πολλῶν ἐτῶν ὑποστηρίξει τήν ἄποψη ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ «ΕΓΚΕΦΑΛΙΚΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ» («ΕΘ», εἰς τό ἑξῆς), ὡς ταυτόσημης ἔννοιας μέ τόν βιολογικό θάνατο, ἐπινοήθηκε γιά καθαρῶς χρησιμοθηρικούς λόγους (ἐξασφάλιση κλινῶν στίς Μονάδες Ἐντατικῆς Θεραπείας καί ἐξάλειψη τῶν ἀντιρρήσεων γιά μεταμοσχεύσεις ζωτικῶν ὀργάνων ἀπό τούς «ΕΓΚΕΦΑΛΙΚΩΣ ΝΕΚΡΟΥΣ» («ΕΝ», εἰς τό ἑξῆς) ἀσθενεῖς. Ἄλλωστε, ἡ ἄποψη αὐτή ἐκφράζεται σαφέστατα στήν πρώτη παράγραφο τῆς 1ης σελίδας τοῦ ἄρθρου τῆς Ad hoc Ἐπιτροπῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Harvard τῶν Η.Π.Α., τό ὁποῖο δημοσιεύθηκε στό παγκοσμίως γνωστό ἰατρικό Περιοδικό JAMA τό ἔτος 1968 [1].

Οἱ θέσεις τοῦ συγγραφέως γιά τό θέμα τοῦ «ΕΘ» καί τῶν μεταμοσχεύσεων ἀπό «ΕΝ» ἀσθενεῖς ἔχουν ἤδη ἐκτενῶς ἀναπτυχθῆ καί δημοσιευθῆ στίς προηγηθεῖσες τρεῖς ἐκδόσεις τῆς σχετικῆς μονογραφίας του, προκληθείσης μάλιστα πολλῆς συζητήσεως, τόσο ἀπό μεμονωμένα πρόσωπα ὅσο καί ἀπό διαφόρους φορεῖς.

Ὁ ὑπογράφων θεωρεῖ ὅτι τό θέμα αὐτό ἔχει λήξει γιά τούς Ὀρθόδοξους Χριστιανούς καί ὅτι ἀνεδείχθη, ὡς συμπέρασμα ὅλης τῆς προκληθείσης συζητήσεως, μέ τόν πλέον σαφῆ τρόπο ποία εἶναι ἡ ὀρθή τοποθέτηση (ἀρνητική) στό ἐρώτημα, ἐάν εἶναι ἐπιτρεπτές οἱ μεταμοσχεύσεις ζωτικῶν ὀργάνων ἀπό «ΕΝ» ἀσθενεῖς. Γιά τόν λόγο αὐτόν ὁ γράφων δέν εἶχε σκοπό νά ἐπανέλθει ἐπί τοῦ θέματος στόν ἑλληνικό χῶρο. Ἡ αἰτία τῆς ἀλλαγῆς τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς προέκυψε ἀπό τό ἀκόλουθο γεγονός: Ὑπέπεσε στήν ἀντίληψη ἑνός διεθνοῦς ἐκδοτικοῦ οἴκου (Lambert Academic Publishing) ἡμέτερο ἄρθρο, προσφάτως δημοσιευθέν, τό τρέχον ἔτος, στό διεθνές ἰατρικό Περιοδικό Journal of Intensive Care Medicine [2], τό ὁποῖο τούς ἐφάνη ὅτι εἶναι ἐνδιαφέρον γιά τό εὐρύτερο ἀναγνωστικό κοινό. Κατόπιν τούτου, μέ πληροφόρησαν ὅτι εἶναι πρόθυμοι νά ἀναλάβουν

τή δημοσίευση καί τή διακίνηση ἡμέτερης μονογραφίας σχετικῆς μέ τό συζητούμενο θέμα. Τοιουτοτρόπως, ἀπεφάσισα νά ἐπικαιροποιήσω μέ νεώτερες βιβλιογραφικές ἀναφορές τήν 3η ἔκδοση τῆς ἡμέτερης μονογραφίας [3] καί νά παρουσιάσω τήν 4η πλέον ἔκδοσή της[1]. Ἀπό τήν πρόσφατη ἀναδίφηση τῆς βιβλιογραφίας προέκυψαν τά ἀκόλουθα πολύ ἐνδιαφέροντα καί διαφωτιστικά γιά τό θέμα εὑρήματα:

1. Ὁ Ἀμερικανός Καθηγητής τῆς Νευρολογίας Bernat, θερμός ὑποστηρικτής τοῦ «ΕΘ», συνεργαζόμενος καί συμφωνῶν μέ τόν ὁμοεθνῆ του καί Πρόεδρο τῆς Ἀμερικανικῆς Νευρολογικῆς Ἀκαδημίας, Καθηγητή Wijdicks, ὑπεστήριζε, ὅτι ἡ διάγνωση τοῦ «ΕΘ» πραγματοποιεῖται μέ κλινικά μόνον κριτήρια. Ὅμως, δέκα τέσσερα ἔτη ἀργότερα (τό ἔτος 2006) ὁ Bernat **παραδέχθηκε ὅτι ὁ ὅρος «ΕΘ»** -μέ τά κριτήρια, τά ὁποῖα καθώρισε ἡ Ἀμερικανική Ἀκαδημία τῆς Νευρολογίας- **εἶναι ἀτελής**. Περαιτέρω, ὁ ἴδιος Καθηγητής ἀνεθεώρησε τήν προηγούμενη ἀποψή του, συμφώνως πρός τήν ὁποίαν ἡ μή ἀναστρεψιμότητα τῶν ἐγκεφαλικῶν λειτουργιῶν (ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἐκ τῶν οὐκ ἄνευ προϋπόθεση γιά τή διάγνωση τοῦ «ΕΘ») θά μποροῦσε νά ἀποδειχθῆ μόνον μέ κλινικά κριτήρια· παραδέχθηκε, δηλαδή, ὅτι πρέπει ὁπωσδήποτε νά χρησιμοποιηθῆ καί ἐργαστηριακή ἐξέταση, ἡ ὁποία νά ἀναδεικνύει τήν (ὁριστική) διακοπή ὅλης τῆς ἐνδοκρανιακῆς κυκλοφορίας, προκειμένου νά διαγνωσθῆ ὁ «ΕΘ» [4].

Ἑπομένως, συμφώνως πρός αὐτήν τή θέση τοῦ Καθηγητοῦ Bernat, συνάγεται ὅτι ἡ διάγνωση τοῦ «ΕΘ» μέ τή χρήση μόνον κλινικῶν κριτηρίων (πρακτική, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖται στίς πλεῖστες περιπτώσεις) **εἶναι δυνατόν νά ὁδηγήσει σέ ἐσφαλμένη διάγνωση «ΕΘ».**

---

1 Εὑρίσκεται στό στάδιο τῆς προετοιμασίας.

2. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀμερικανικῆς Νευρολογικῆς Ἀκαδημίας (καί εἰσηγητής τῶν χρησιμοποιούμενων, στίς πλεῖστες χῶρες τοῦ κόσμου, κλινικῶν κριτηρίων γιά τή διάγνωση τοῦ «ΕΘ»), προαναφερθείς Καθηγητής Wijdicks, διεξήγαγε ἔρευνα μετά τῶν συνεργατῶν του σέ κορυφαῖες Ἀμερικανικές Ἰατρικές Σχολές [5] καί σέ ὀγδόντα ἄλλα κράτη ἀνά τόν κόσμο [6], προκειμένου νά διαπιστωθῆ κατά πόσον τηροῦνται τά τεθέντα ὑπό τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀκαδημίας τῆς Νευρολογίας κριτήρια γιά τή διάγνωση τοῦ «ΕΘ». Τά ἀποτελέσματα τῆς ἐρεύνης των ἦταν τόσον ἀπογοητευκτικά, ὥστε νά συμπεράνουν ὅτι «**ἡ ἀκρίβεια γιά τήν ἐκτίμηση τοῦ ἐγκεφαλικοῦ θανάτου εἶναι δυνατόν νά ἀμφισβητηθῆ**» [5].

3. Πρό ὀλίγων ἐτῶν ἕνας ἀσθενής ὑπέστη ἐπεισόδιο διακοπῆς τῆς καρδιακῆς καί τῆς ἀναπνευστικῆς λειτουργίας. Ἔγινε ἐπιτυχής καρδιο-αναπνευστική ἀναζωογόνηση καί ὁ ἀσθενής ἐτέθη σέ θεραπευτική ὑποθερμία. Εἴκοσι τέσσερις ὧρες μετά τήν ἐπαναθέρμανση, ὁ ἀσθενής ἀπώλεσε τή λειτουργία τῶν κρανιακῶν νεύρων καί ἡ κλινική ἐξέταση ἐπεβεβαίωσε τή διάγνωση τοῦ «ΕΘ». Ἔγινε ἀναγγελία τοῦ θανάτου τοῦ ἀσθενοῦς καί μετά ἀπό 24 ὧρες ὁδηγήθηκε στό χειρουργεῖο γιά ἀφαίρεση τῶν ζωτικῶν του ὀργάνων μετά ἀπό συναίνεση τῆς οἰκογενείας του. Μέ τήν ἄφιξη στό χειρουργεῖο, διαπιστώθηκε ὅτι ὁ ἀσθενής εἶχε ἀνακτήσει τό ἀντανακλαστικό τοῦ κερατοειδοῦς καί τοῦ βηχός, καθώς ἐπίσης καί τήν αὐτόματη ἀναπνοή, ἀναιρεθείσης τοιουτοτρόπως τῆς διάγνωσης τοῦ «ΕΘ» [7]. Τό περιστατικό αὐτό ἀποδεικνύει πόσο ἐπισφαλής εἶναι δυνατόν νά εἶναι ἡ διάγνωση τοῦ «ΕΘ», δεδομένου ὅτι μετά σαράντα τρία ἔτη ἀπό τῆς καθιέρωσης τῆς ἔννοιας τοῦ «ΕΘ» δέν ἦταν ἀκόμη γνωστοί ὅλοι οἱ ἐνδεχομένως συνυπάρχοντες παράγοντες («confounders»), **οἱ ὁποῖοι εἶναι δυνατόν νά δημιουργήσουν σύγχυση καί ψευδῆ διάγνωση «ΕΘ».**

4. Οἱ ὑποστηρικτές τοῦ «ΕΘ» γράφουν πεισματωδῶς ὅτι δέν ἔχει ὑπάρξει περίπτωση «ΕΝ» ἀσθενοῦς, ὁ ὁποῖος διαγνώσθηκε μέ τίς ἀκριβεῖς προϋποθέσεις καί τό ὀρθό πρωτόκολλο διάγνωσης

τοῦ «ΕΘ», ὁ ὁποῖος ἀνέκτησε, ἔστω μερικῶς, τίς λειτουργίες τοῦ Κεντρικοῦ Νευρικοῦ Συστήματός του. Ὁ ἰσχυρισμός τους αὐτός, κατά τόν Καθηγητή Shewmon, ἀποτελεῖ ἐσφαλμένο τρόπο τεκμηρίωσης, δεδομένου ὅτι σχεδόν σέ ὅλες τίς περιπτώσεις εἴτε διακόπτεται ἡ ὑποστηρικτική ἀγωγή τοῦ ἀσθενοῦς εἴτε, εὐθύς ὡς τεθῆ ἡ διάγνωση, ἀφαιροῦνται ἀπό τούς ἀσθενεῖς αὐτούς (μετά ἀπό προηγηθεῖσα συναίνεση) τά ζωτικά τους ὄργανα. Ἀκόμη, συνεχίζει ὁ ἴδιος, ἰατρο-νομικά θέματα εἶναι δυνατόν νά παρεμποδίζουν τήν ὑποβολή γιά δημοσίευση σέ ἰατρικά Περιοδικά περιπτώσεων ἀνάνηψης ἀπό τόν «ΕΘ». Περαιτέρω, τονίζει ὁ Καθηγητής Shewmon, τά πρωτόκολλα διάγνωσης γιά τόν «ΕΘ» εἶναι ἐνδογενῶς ἀνίσχυρα νά κατοχυρωθοῦν μέσῳ τεκμηριωμένης μεθοδολογίας, διότι οὔτε ἡ «ἀναστρεψιμότητα» οὔτε ἡ «λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου» (ἤ «ὁλόκληρου τοῦ ἐγκεφάλου») -τά ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιά τή διάγνωση τοῦ «ΕΘ»- ἔχουν ὁρισθῆ [8].

5. Πολύ σημαντικά καί ἀξιοπρόσεκτα εἶναι τά ὅσα γράφονται στή «Λευκή Βίβλο» («White Paper»), τήν ὁποίαν ὑπέβαλε τό Συμβούλιο Βιοηθικῆς τοῦ Προέδρου τῶν Η.Π.Α. τό ἔτος 2008 πρός τόν τότε Πρόεδρο. Τό Συμβούλιο αὐτό ἐχαρακτήρισε τήν ταύτιση τοῦ «θανάτου τοῦ ἐγκεφαλικοῦ στελέχους» μέ τόν θάνατο τοῦ «ΕΝ» ἀσθενοῦς ὡς **«ἐννοιολογικῶς ὕποπτη καί κλινικῶς ἐπικίνδυνη» [9].** Περαιτέρω, τό ἴδιο Συμβούλιο στήν ἴδια «Λευκή Βίβλο» ***ἐγκατέλειψε τόν ὅρο «ἐγκεφαλικός θάνατος»*** ὡς ἄστοχο καί ἀδόκιμο καί τόν ἀντικατέστησε μέ τόν ὅρο «***ὁλική ἀνεπάρκεια τοῦ ἐγκεφάλου***» [10].

Σημειωτέον ὅτι ἀπό τίς πολλές χιλιάδες ἄρθρα, τά ὁποῖα ἔχουν γραφῆ γιά τόν «ΕΘ», τό ἀνωτέρω Συμβούλιο ἐπέλεξε ἑκατόν ἑβδομήντα ἑπτά ἄρθρα ὡς βιβλιογραφικές ἀναφορές, μεταξύ τῶν ὁποίων καί ἕνα τοῦ ὑπογράφοντος [11] (τό ὁποῖο ἔχει ἤδη εἴκοσι διεθνεῖς βιβλιογραφικές ἑτερο-αναφορές)· τό ἴδιο αὐτό ἄρθρο ἐπελέγη καί στήν προσωπική τοποθέτηση τόσον τοῦ μέλους τοῦ ἀνωτέρω Συμ-

βουλίου, Καθηγητοῦ Gómez-Lobo A., ὅσο καί σέ ἐκείνη τοῦ Προέδρου τοῦ Συμβουλίου, Καθηγητοῦ Pellegrino ED. [12].

Προγενέστερο ἡμέτερο ἄρθρο μέ θέμα: A critique on the Concept of «Brain Death», το ὁποῖο δημοσιεύθηκε τό ἔτος 2002 εἰς τό Ἀμερικανικό Περιοδικό «Issues in Law and Medicine» Vol. 18, No 2 pp. 127-141, ἔχει ἤδη εἴκοσι ἕξι διεθνεῖς ἑτερο-αναφορές.

6. Ἰδιαιτέρως, ἐπίσης, βαρύνουσα σημασία γιά τήν προβληματική τοῦ «ΕΘ» ἔχουν τά κάτωθι σχόλια τοῦ ἄρθρου Σύνταξης τοῦ παγκοσμίως γνωστοῦ Περιοδικοῦ **Nature** [13] μέ τίτλο «Delimiting Death»: α) Οἱ φράσεις τοῦ νόμου «ἀναστρέψιμος», «ὅλες οἱ λειτουργίες», «ὁλόκληρου τοῦ ἐγκεφάλου» δέν ἐγγυῶνται τήν πλήρη συμφωνία μέ τήν πραγματικότητα, καθόσον σέ ὁρισμένες περιπτώσεις παρατηρεῖται ὕπαρξη ἐνδοκρινικῆς λειτουργίας σέ «ΕΝ» ἀσθενεῖς, ὅπως ἐπίσης ἔχει εὑρεθῆ ὅτι σέ μεταθανάτιους ἐλέγχους αὐτῶν τῶν ἀσθενῶν σχετικῶς μεγάλες περιοχές τοῦ ἐγκεφάλου εἶναι δυνατόν νά εἶναι μεταβολικῶς ἐνεργεῖς κατά τόν χρόνο πού ἔχει ἀναγγελθῆ ὁ θάνατος καί β)**Ἔχει ἔλθει ὁ χρόνος για μία σοβαρή συζήτηση γιά τήν ἐπανασχεδίαση τῶν νόμων, οἱ ὁποῖοι ὠθοῦν τούς ἰατρούς σέ μία μορφή ἀπάτης** [13].

7. Πολύ ἐνδιαφέροντα -*καί ἀντιφατικά, θεωροῦμε, ἐν ἀναφορᾷ πρός τά χρησιμοποιούμενα κριτήρια διάγνωσης τοῦ «ΕΘ»*- εἶναι καί τά κατωτέρω ἀνακοινωθέντα ἀποτελέσματα ἀπό τόν Καθηγητή Wijdicks καί τούς συνεργάτες του, τά ὁποῖα προέκυψαν ἀπό τήν παθολογο-ανατομική ἐξέταση τῶν ἐγκεφάλων «ΕΝ» ἀσθενῶν: α) Ἐνῷ ἡ κλινική διάγνωση τοῦ «ΕΘ» προϋποθέτει τόν «θάνατο» (νέκρωση) τοῦ ἐγκεφαλικοῦ στελέχους, διαπιστώθηκε ὅτι **στό 60 % τῶν ἐξετασθέντων ἐγκεφάλων παρατηρήθηκαν στό ἐγκεφαλικό στέλεχος ἠπιότατες (περιοριζόμενες μόνον στο 0-5% των νευρώνων) ἰσχαιμικές ἀλλοιώσεις!** β) ***Δέν διαπιστώθηκε ἡ ὕπαρξη «ἐγκεφάλου τοῦ ἀναπνευστῆρος» μέ ἐκτεταμένες ἰσχαιμικές ἀλλοιώσεις τῶν νευρώνων*** [14].

Κατά περίεργο τρόπο, ἀντί νά προβληματισθοῦν σοβαρῶς ὁ Καθηγητής Wijdicks καί οἱ συνεργάτες του ἀπό τά εὑρήματα αὐτά [14] καί νά διερωτηθοῦν γιά τήν ὀρθότητα τῶν κλινικῶν κριτηρίων μέ τά ὁποῖα διαγιγνώσκεται ὁ «ΕΘ» -τά ὁποῖα εὑρίσκονται σέ ὀξεῖα ἀντίφαση πρός τά παρατηρηθέντα εὑρήματά των- μέ προβληματική λογική καταλήγουν ἁπλῶς στό συμπέρασμα ὅτι ἡ νευροπαθολογο-ανατομική ἐξέταση τοῦ ἐγκεφάλου δέν εἶναι διαγνωστική γιά τόν «ΕΘ». ***Δηλαδή, δέν διερωτήθησαν, πῶς εἶναι δυνατόν νά θεωρεῖται ὡς «νεκρό» τό ἐγκεφαλικό στέλεχος, ὅταν τά παθολογο-ανατομικά εὑρήματα σέ αὐτό, στίς περισσότερες περιπτώσεις (60%), ἦταν σχεδόν φυσιολογικά!***

Ἐλπίζομε ὅτι προσεχῶς, ὑπό τήν πίεση τῶν ἀστοχιῶν στή διάγνωση τοῦ «ΕΘ», θά πεισθῆ καί ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀκαδημίας τῆς Νευρολογίας καί εἰσηγητής τῶν κλινικῶν κριτηρίων διάγνωσης τοῦ «ΕΘ», Καθηγητής Wijdicks, καθώς καί οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτόν ξένοι καί Ἕλληνες ἰατροί, ὄχι μόνον ὅτι αὐτά τά κριτήρια εἶναι ἀνεπαρκῆ, ἀλλά καί ὅτι ἡ στοιχειώδης συνέπεια μέ τίς ἀρχές τοῦ ἰατρικοῦ λειτουργήματος ἐπιβάλλει τήν εὐθαρσῆ ὁμολογία καί παραδοχή ὅτι ἡ νεοφανής αὐτή νεολεξία τοῦ «ΕΘ» θά πρέπει νά ἐγκαταλειφθῆ!

Τέλος, πρέπει μέ ἔμφαση νά ἐπισημανθῆ ὅτι ἡ ἐπινόηση τοῦ «ΕΘ» βρῆκε πρόσφορο ἔδαφος νά ἀναπτυχθῆ μεταξύ ξένων ἐπιστημόνων, *οἱ ὁποῖοι δέν πιστεύουν στήν ὕπαρξη τῆς ζωοποιούσης τό σῶμα λογικῆς καί νοερᾶς ψυχῆς*. Εὐχόμαστε καί ἐλπίζομε ὅτι θά ἐπανεξετάσουν τήν τοποθέτησή τους καί θά ἐναρμονίσουν αὐτήν μέ τίς ἀρχές τῆς Ὀρθόδοξης Θεολογίας καί Ὀρθόδοξης Ἀνθρωπολογίας οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί ἰατροί (ἀλλά καί οἱ ὑπόλοιποι ἰατροί), οἱ ὁποῖοι παρεσύρθησαν ἀπό τήν αἴγλη τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Harvard, τό ὁποῖο εἰσήγαγε τόν νεοφανῆ ὅρο τοῦ «ΕΘ»· διότι οἱ ἀρχές τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνθρωπολογίας εἶναι οἱ μόνες, οἱ ὁποῖες ἔχουν τίς προϋποθέσεις νά λύσουν τά βιο-ηθικά ἀδιέξοδα τοῦ εὑρισκόμενου σέ βαθειά σύγχυση καί παραπαίοντος κόσμου.

Φιλοσοφικός καί θεολογικός ἔλεγχος τῶν μεταμοσχεύσεων ζωτικῶν ὀργάνων ἀπό «ἐγκεφαλικῶς νεκρούς» ἀσθενεῖς

Ὁ συγγραφεύς τοῦ πονήματος αὐτοῦ, ἰατρός καί τ. δημόσιος λειτουργός στήν ἀνώτατη ἐκπαίδευση τῆς πατρίδος μας, ἀσχολήθηκε στό Πανεπιστημιακό Ἐργαστήριο Πυρηνικῆς Ἰατρικῆς τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. στό Γενικό Νοσοκομεῖο Θεσσαλονίκης «Ἱπποκράτειο» ἐπί τριάντα τρία συναπτά ἔτη μέ τή διάγνωση τῶν ἐπιπλοκῶν τῶν νεφρικῶν καί ἡπατικῶν μοσχευμάτων, ἀλλά καί μέ τόν προεγχειρητικό ἔλεγχο τῶν ὑποψηφίων, ὑγιῶν δωρητῶν ὀργάνων. Ἔχοντας, λοιπόν, αὐτή τήν ἐμπειρία, αἰσθάνεται τήν ἀνάγκη ***νά καταθέσει τή θεώρησή του***[2] γιά τό θέμα τῶν μεταμοσχεύσεων ζωτικῶν ὀργάνων ἀπό «ἐγκεφαλικῶς νεκρούς» («ΕΝ», εἰς τό ἑξῆς) ἀσθενεῖς.

Ὁ γράφων θεωρεῖ ὅτι τό θέμα τῆς «δωρεᾶς» ὀργάνων ἀπό «ΕΝ» δότες εἶναι ἐξαιρετικά σοβαρό καί γιά τόν λόγο αὐτό φρονεῖ ὅτι μέ τό θέμα αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο νά ἀσχοληθῆ Πανορθόδοξη Σύνοδος τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ μεταμοσχεύσεις ἀνθρωπίνων ἱστῶν καί ὀργάνων ἀπό ὑγιεῖς δωρητές δίνουν σήμερα τή δυνατότητα τῆς ἔμπρακτης συμμετοχῆς στά προβλήματα τῶν ἐμπερίστατων συνανθρώπων μας. Φαίνεται, ὅμως, ὅτι ἡ δωρεά ὀργάνου καταξιώνεται μόνον ὅταν ἀποκλειστικό κίνητρο τῆς πράξης αὐτῆς εἶναι ἡ ἀγάπη (ἤ καλύτερα ἡ «καθαρή ἀγάπη» ἤ «ἀρχοντική ἀγάπη», ὅπως συνήθιζε νά λέει ὁ Ὅσιος Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης). Μόνο στήν περίπτωση αὐτή βιώνεται, μέ τήν προσωπική θυσία καί τό ἀντίστοιχο τίμημα, ἡ ἀδελφική φιλαλληλία μέ τήν ὁποίαν καταργεῖται ὁ ἀτομισμός καί ἐξυψώνεται ἡ κοινωνία σέ κοινωνία ἀγάπης.

---

2 ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ 1975/1986, ἄρθρο 14, παρ. 1.

Ἄλλωστε, ἡ ἐφαρμογή τῶν προτροπῶν τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου «ἀλλήλων τά βάρη βαστάζετε καί οὕτως ἀναπληρώσατε τόν νόμον τοῦ Χριστοῦ» (Γαλ. 6, 2) καί «εἰ πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τά μέλη» (Α΄ Κορινθ. 12, 26) προϋποθέτει τήν ὕπαρξη αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς «καθαρῆς ἀγάπης».

Δωρεά ζωτικοῦ ὀργάνου ἀπό ὑγιεῖς δωρητές

Μέ τίς προϋποθέσεις πού προαναφέρθηκαν φαίνεται -ὅπως νομίζομε ὅτι ἀποδεικνύεται στή συνέχεια- ὅτι ἡ μόνη δωρεά ὀργάνου, ἡ ὁποία ἔχει ἀποκλειστικό κίνητρο τήν ἀγάπη, εἶναι ἡ δωρεά ἀπό ὑγιεῖς δωρητές χωρίς, ὅμως, νά προκαλεῖται ὁ θάνατος τοῦ δωρητοῦ ἀπό τή δωρεά αὐτή. Καί στήν περίπτωση, ὅμως, αὐτή, ἡ ἀπόφαση γιά τή δωρεά ὀργάνου θά πρέπει νά λαμβάνεται μετά ἀπό ἐνδελεχῆ ἔλεγχο καί ἰδανικῶς μετά ἀπό σύμφωνη γνώμη διακριτικοῦ Πνευματικοῦ Πατρός, ὁ ὁποῖος θά εἶναι σέ θέση νά ἐκτιμήσει ἐάν ὁ ὑποψήφιος δωρητής ἔχει τίς πνευματικές προϋποθέσεις νά ὑποστεῖ τίς βραχυπρόθεσμες καί μακροπρόθεσμες συνέπειες αὐτῆς τῆς δωρεᾶς.

Ἀκόμη καί ὅταν ὑπάρχουν οἱ προαναφερθεῖσες προϋποθέσεις, ἔχομε τή γνώμη ὅτι ὁ ὑγιής Χριστιανός ὀφείλει νά προβαίνει στήν δωρεά ὀργάνου μέ ἔνθεη συστολή, διότι γνωρίζει ὅτι: α) ἔχει ὅλο «τό εἶναι δεδανεισμένον» [15] καὶ β) τό σῶμα του δέν τοῦ ἀνήκει [16]· ἐπιπροσθέτως δέ, διότι ἐμπιστεύεται τή συνέχουσα τά πάντα θεία Πρόνοια -καί τήν «κηδεμονίαν καί φιλοτιμίαν τοῦ Δεσπότου»- γιά ὅλη τήν κτίση καί ἰδιαίτερα γιά τόν ὑπ' Αὐτοῦ πλασθέντα ἄνθρωπο. Οἱ ἐπιφυλάξεις του τελικῶς νικῶνται ἀπό τήν καινή ἐντολή τῆς ὑπέρ τοῦ πλησίον ἀγάπης, ἀλλά καί τότε δωρίζει μέ τή βαθειά ἐπίγνωση ὅτι διαχειρίζεται κτῆμα τοῦ Θεοῦ.

Τό ἐρώτημα ἐάν ὁ ἀποκαλούμενος «ἐγκεφαλικός θάνατος» («ΕΘ», στό ἑξῆς) ταυτίζεται μέ τόν βιολογικό θάνατο τοῦ ἀνθρώπου δέν ἀποτελεῖ «σχολαστικόν προσδιορισμόν» καί ἐπουσιώδη λεπτο-

μέρεια, ἀλλά καίριον ἐρώτημα εἰς τόν ὅλο προβληματισμό πού ἔχει σχέση μέ τή μεταμόσχευση ὀργάνων ἀπό τούς ἀποκαλούμενους «ΕΝ» δότες. Ἀπό τήν ἀπάντηση τοῦ ἐρωτήματος αὐτοῦ θά ἀξιολογηθεῖ θεολογικῶς, φιλοσοφικῶς καί κοινωνικῶς τό θεμιτόν ἤ ὄχι τῆς λήψης ὀργάνων ἀπό τούς ἀσθενεῖς αὐτούς. Ἐάν, δηλαδή, ὁ «ΕΘ» ταυτίζεται μέ τόν βιολογικό θάνατο τοῦ ἀνθρώπου, τότε, ἀπό πλευρᾶς τοῦ δότου, τίθεται μόνον τό θεολογικό ἐρώτημα, ἐάν ἔχει ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανός τήν ἐξουσία τῆς διάθεσης τῶν ὀργάνων του μετά θάνατον καί ἐάν ἡ πράξη αὐτή εἶναι ἀξιοσύστατη.

Εἶναι ἀποδεκτός ὁ ἑκούσιος τερματισμός τῆς ζωῆς;

Ἐάν ὁ «ΕΘ» δέν ταυτίζεται μέ τόν βιολογικό θάνατο τοῦ ἀνθρώπου, τότε, προφανῶς, ἡ προεκπεφρασμένη «δωρεά» τῶν ὀργάνων τοῦ «ΕΝ» συνιστᾶ ἰδιότυπης μορφῆς ἑκούσιο τερματισμό τῆς ζωῆς (ἰδιότυπη «αὐτοκτονία»). Στήν τελευταία περίπτωση εἶναι ἀσφαλῶς ἀπαραίτητος ὁ θεολογικός, φιλοσοφικός καί κοινωνικός ἔλεγχος τοῦ προβλήματος. Σοβαρότατο, ὅμως, πρόβλημα στήν περίπτωση αὐτή τίθεται καί γιά τόν ἰατρό ὁ ὁποῖος, ἀφαιρώντας ζωτικά ὄργανα, προβαίνει στή διακοπή τῆς ζωῆς τοῦ ἀσθενοῦς. Εἶναι σαφές ὅτι, τοιουτοτρόπως δρῶν ὁ ἰατρός, παραβαίνει τήν ἐντολή τοῦ Δεκαλόγου «οὐ φονεύσεις» (Παλαιά Διαθήκη, Ἔξοδος Κ΄, 15). Ἡ ἐντολή αὐτή ἔχει ἀπόλυτη ἐφαρμογή, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαίρεσης, ἀκόμη καί γιά τήν περίπτωση ὅπου μέ τόν θάνατο κάποιου «δίνεται ζωή» σέ κάποιον ἄλλον.

Πολύ διαφωτιστική εἶναι καί ἡ θέση τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὅπως αὐτή δημοσιεύθηκε στό δελτίο τύπου τῆς 14ης Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 2000 περί τῆς «εὐθανασίας»: «Ἡ ζωή μας ἀποτελεῖ ὑπέρτατο δῶρο τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀρχή καί τό τέλος τοῦ ὁποίου βρίσκονται στά χέρια Του καί μόνον («εἰ μή ἐν χειρί αὐτοῦ ψυχή πάντων ζώντων καί πνεῦμα παντός ἀνθρώπου;», Ἰώβ, ιβ, ΄ 10)». Ἀκόμη, «οἱ ἄνθρωποι προσευχόμαστε, δέν ἀποφασί-

ζουμε γιά τή ζωή καί τόν θάνατο» καί περαιτέρω -στό ἴδιο πάντοτε δελτίο τύπου- «...κάθε θάνατο πού ἀποτελεῖ ἀποτέλεσμα ἀνθρώπινων ἀποφάσεων καί ἐπιλογῶν -ὅσο "καλός" κί ἄν ὀνομάζεται- τόν ἀπορρίπτει ὡς "ὕβριν" κατά τοῦ Θεοῦ. Κάθε δέ ἰατρική πράξη πού δέν συντελεῖ στήν παράταση τῆς ζωῆς, ἀλλά προκαλεῖ ἐπίσπευση τῆς στιγμῆς τοῦ θανάτου τήν καταδικάζει ὡς ἀντιδεοντολογική καί προσβλητική τοῦ ἰατρικοῦ λειτουργήματος». *Οἱ προαναφερθεῖσες θέσεις ἔχουν ἀσφαλῶς ἀπόλυτη ἐφαρμογή καί στήν περίπτωση τῆς «δωρεᾶς» ὀργάνων ἀπό «ΕΝ» ἀσθενεῖς, ἄμεσο ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας εἶναι ἡ διακοπή τῆς ζωῆς τῶν ἀσθενῶν αὐτῶν.*

Εἶναι δυνατή ἡ ἐκτίμηση τοῦ περιεχομένου τῆς συνείδησης στούς «ΕΝ» ἀσθενεῖς;

Ὅπως ἔχει πλέον ἐπανειλημμένως ἀποδειχθῆ, σέ πολλούς «ΕΝ» ἀσθενεῖς ὑπάρχουν ὑπολειπόμενες λειτουργίες τοῦ ἐγκεφάλου (νευρο-ορμονική λειτουργία, σταθερή αἱμοδυναμική κατάσταση γιά κάποιο χρονικό διάστημα καί παραγωγή ἠλεκτρικῶν δυναμικῶν). Εἶναι ἐπίσης γνωστό ὅτι, ἐπειδή φαίνεται νά εἶναι κατηργημένη ἡ ἐγρήγορση, δέν εἶναι δυνατόν νά γίνει ἐκτίμηση τοῦ περιεχομένου τῆς συνείδησης. Παρά τό γεγονός αὐτό, πολλοί ἰατροί ταυτίζουν τούς «ΕΝ» ἀσθενεῖς μέ τούς βιολογικῶς νεκρούς (διαπίστωση μή ἀναστρέψιμης διακοπῆς τῆς καρδιακῆς καί τῆς ἀναπνευστικῆς λειτουργίας) ἰσχυριζόμενοι ὅτι δέν διαπιστώνεται σέ αὐτούς ὕπαρξη συνείδησης· τή *θεωρούμενη* ἀπώλεια τῆς συνείδησης θεωροῦν οἱ ἰατροί αὐτοί ὡς ἐπαρκές κριτήριο διαπίστωσης τοῦ θανάτου. Ἡ συνείδηση, ὅμως, εἶναι ἐσωτερικό βίωμα καί δέν εἶναι δυνατόν, ἐπί τοῦ παρόντος, νά ἐλεγχθῆ τό περιεχόμενό της μέ ὁποιαδήποτε ἰατρική δοκιμασία.

Περαιτέρω, ἡ θέση τῆς Θεολογίας τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας εἶναι σαφέστατη. Ἐνσυνείδητη, δηλαδή, ζωή ὑπάρχει καί

στήν περίπτωση κατά τήν ὁποίαν ὁ ἐγκέφαλος εἶναι κατεστραμμένος, ἀλλά τό ὑπόλοιπο σῶμα λειτουργεῖ.Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ ὕπαρξη ζωῆς προϋποθέτει τήν ὕπαρξη τῆς νοερᾶς καί λογικῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἀφ' ἑνός ζωοποιεῖ τό συνημμένο σῶμα καί ἀφ' ἑτέρου παρέχει στόν ἄνθρωπο τήν ἐνσυνειδησία.

Ἡ ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου (μέ τή συνακολουθοῦσα ἐνσυνειδησία) δέν καταργεῖται ὄχι μόνον ὅταν εἶναι κατεστραμμένος ὁ ἐγκέφαλος, ἀλλά οὔτε μετά τή λύση τῆς συμφυίας ψυχῆς-σώματος. Ἑπομένως, καί ὑπό θεολογική ἄποψη, δέν εὐσταθεῖ ὅτι οἱ «ΕΝ» ἀσθενεῖς δέν ἔχουν συνείδηση. Μερικοί θεολόγοι, μάλιστα, σχολιάζουν ὅτι, ἐπειδή ὁ ἐγκέφαλος ἔχει ὑποστεῖ βαρύτατη βλάβη, δέν εἶναι ἱκανός νά προσλάβει αἰσθητικά ἐρεθίσματα καί ἑπομένως δέν ὑφίσταται ὁ νοῦς ὅλο τόν περισπασμό ἀπό τά ποικίλα εἰσερχόμενα ἐρεθίσματα τῶν αἰσθήσεων, ὁπότε ἔχει -σέ ὁρισμένες τουλάχιστον περιπτώσεις- καλύτερες προϋποθέσεις γιά τήν ἀπερίσπαστη ἀναφορά του πρός τόν Θεό!

Παρόμοια, ἐπιφανειακῶς τοὐλάχιστον, ἄποψη ἐκφράζεται στόν «Φαίδωνα» ὑπό τοῦ Πλάτωνος: «Λογίζεται (ἡ ψυχή) δέ γέ που τότε κάλλιστα, ὅταν αὐτήν τούτων μηδέν παραλυπῇ, μήτε ἀκοή μήτε ὄψις μήτε ἀλγηδών μηδέ τις ἡδονή, ἀλλ' ὅτι μάλιστα αὐτή καθ' αὑτήν γίγνηται ἐῶσα χαίρειν τό σῶμα καί, καθ' ὅσον δύναται μή κοινωνοῦσα αὐτῷ μηδ' ἁπτομένη ὀρέγηται τοῦ ὄντος» [17].

Σχέση τοῦ ἐγκεφάλου μέ τή συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου

Πολλοί, παλαιότερα καί πρόσφατα, ὑποστηρίζουν ὅτι κάθε σκέψη εἶναι ἀπόρροια βιοχημικῶν λειτουργιῶν, ὅτι ἐάν δέν ὑπάρχει ἡ ἐνέργεια τῶν χημικῶν οὐσιῶν -ἀπό τίς ὁποῖες ὁ ὀργανισμός προμηθεύεται τήν ἀπαραίτητη ἐνέργεια γιά τίς διάφορες λειτουργίες του- δέν εἶναι δυνατόν νά ὑπάρχει συνείδηση, ὅτι ἡ συνείδηση οἰκοδομεῖται στόν ἐγκέφαλο καί ὅτι μέ τή μέθοδο τῆς ποζιτρονιακῆς

τομογραφίας (Positron Emission Tomography) καί μέ τή μέθοδο τῆς λειτουργικῆς ἀπεικόνισης μέ τόν μαγνητικό συντονισμό (functional Magnetic Resonance Imaging) εἶναι δυνατόν νά ἐπισκοπηθῆ ἡ συνείδηση τῶν ἀνθρώπων!

Περαιτέρω, διατυπώνουν τήν ἄποψη ὅτι διάφοροι ἀνατομικοί σχηματισμοί τοῦ ἐγκεφάλου -σέ συνεργασία μέ τόν φλοιό τῶν ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων καί τή συμμετοχή διαφόρων νευροδιαβιβαστῶν (οὐσίες μέ τίς ὁποῖες γίνεται ἡ ἐπικοινωνία τῶν νευρικῶν κυττάρων)- καθιστοῦν τόν ἄνθρωπο ἱκανό νά ἐποπτεύει τή σκέψη καί τό συναίσθημά του, νά διατηρεῖ πλήρη ἐναισθησία[3] τῶν ψυχικῶν φαινομένων καί νά διαμορφώνει καί νά διατηρεῖ κώδικα ἠθικῶν ἀξιῶν. Ἡ ἐναισθησία, ὅμως, τῶν ψυχικῶν φαινομένων καί ἡ διαμόρφωση τοῦ κώδικα ἠθικῶν ἀξιῶν καθίσταται δυνατή καί ἔχει ἄμεση σχέση μόνον ἐν ἀναφορᾷ πρός τήν ὑπό τοῦ Θεοῦ δοθεῖσα νοερά καί λογική ψυχή τοῦ ἀνθρώπου.

Πρίν γίνει ἀναφορά στήν οὐσία τῶν ἀντιρρήσεων σχετικά μέ τό θέμα τῆς σχέσης τοῦ ἐγκεφάλου καί τῆς συνείδησης, ὅπως αὐτές ἀναφέρθηκαν προηγουμένως, θά πρέπει νά ἐπισημανθῆ ὅτι δέν ὑπάρχει δυνατότητα μέ ὁποιονδήποτε συνδυασμό κλινικῶν κριτηρίων νά διαπιστωθῆ ἡ ὕπαρξη διαχύτως κατεστραμμένου ἐγκεφάλου πρό τῆς καρδιακῆς παύσης. Παρομοίως, δέν ὑπάρχει ἡ προαναφερθεῖσα δυνατότητα ἀκόμη καί ὅταν χρησιμοποιηθοῦν οἱ πλέον σύγχρονες παρακλινικές μέθοδοι γιά τή διάγνωση τοῦ «ΕΘ», διότι καμιά μέθοδος δέν ἔχει μέχρι σήμερα τέτοια εἰδικότητα στή διάγνωση τοῦ «ΕΘ», ὥστε νά εἶναι ἀποδεκτή ὡς ἀδιάψευστο κριτήριο γιά τήν ἀναγγελία τοῦ θανάτου στήν καθημερινή κλινική πράξη.

---

3 Ἐναισθησία εἶναι ἡ δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου νά ἀντιλαμβάνεται τίς φυσιολογικές, ἀλλά καί τίς παθολογικές ψυχικές διεργασίες, οἱ ὁποῖες συμβαίνουν σέ αὐτόν.

Ἀπό τίς ἀπόψεις τῶν ἐπιστημόνων πού ἀναφέρθηκαν προηγουμένως, ἀναφορικῶς πρός τή σχέση συνείδησης καί ἐγκεφάλου, δημιουργοῦνται εὔλογα ἐρωτήματα. Κατ' αὐτούς οἱ ψυχικές διεργασίες καί ἐκδηλώσεις τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀποτέλεσμα φυσιολογικῶν ἤ παθολογικῶν μεταβολῶν -ποιοτικῶν ἤ ποσοτικῶν- τῶν νευροδιαβιβαστῶν. Ἐντυπωσιάζει καί ἡ ἄποψή τους ὅτι ἡ διαμόρφωση καί ἡ διατήρηση τοῦ κώδικα ἠθικῶν ἀξιῶν εἶναι ἐπίσης ἀποτέλεσμα τῶν λειτουργικῶν διεργασιῶν διαφόρων ἀνατομικῶν δομῶν τοῦ ἐγκεφάλου!

Ὁ ἐγκέφαλος εἶναι μόνον τό ὄργανον ἔκφρασης τῶν ψυχικῶν φαινομένων, ὄχι ἡ αἰτία τους

Ὁ ἐγκέφαλος εἶναι τό ἀπαραίτητο σωματικό ὄργανο μόνο γιά τήν ἐκδήλωση καί φανέρωση τῶν ψυχικῶν φαινομένων, ἀλλά δέν ἀποτελεῖ τήν αἰτία καί τήν πηγή τῶν πνευματικῶν φαινομένων τοῦ νοῦ, ὅπως ἡ βούληση, ἡ σκέψη, ἡ κρίση καί τά συναισθήματα. Προκειμένου νά γίνει ἀντιληπτή ὁποιαδήποτε αἴσθηση, δέν ἐπαρκεῖ ἡ πρόσληψη τοῦ κατάλληλου ἐρεθίσματος ἀπό τά αἰσθητήρια ὄργανα, ἀλλά ἀπαιτεῖται κυρίως ἡ ἐνεργοποίηση τοῦ ἐγκεφάλου ὑπό τῆς κατάλληλης λειτουργίας τῆς ψυχῆς. Εἶναι γνωστό ἀπό τήν ἀρχαιότητα ὅτι, ἐάν ἡ ψυχή δέν ἐστιάσει τήν προσοχή της στά ἐρεθίσματα καί στίς πληροφορίες πού καταφθάνουν στά αἰσθητήρια ὄργανα, δέν παράγεται ὁποιαδήποτε αἴσθηση, *καθόσον ἡ ψυχή εἶναι ἡ αἰτία καί ἡ πηγή τῆς αἴσθησης*. Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος Νύσσης εἰς τό «Περί κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου» ἔργο του γράφει: «...αὐτός ὁ ἐγκείμενος νοῦς ...θεωρεῖ διά τῶν ὀφθαλμῶν τό φαινόμενον· οὗτος συνιεῖ διά τῆς ἀκοῆς τό λεγόμενον... καί τῇ χειρί χρῆται πρός ὅ,τι βούλεται» [18].

Ἔτσι ἐξηγεῖται -ἐάν λάβουμε ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ νοῦς εἶναι «τό καθαρώτατον μέρος τῆς ψυχῆς» καί «ὁ ὀφθαλμός τῆς ψυχῆς», κατά τόν ἅγιο Ἰωάννη τόν Δαμασκηνό [19]- τό γνωστό ρητό: «νοῦς ὁρᾷ

καί νοῦς ἀκούει» [20]. Ἡ αἴσθηση, δηλαδή, ἐξαρτᾶται ἀπό τήν προσοχή καί τή θέληση τῆς ψυχῆς. Σέ περίπτωση καταστροφῆς τοῦ ἐγκεφάλου οἱ λογικές ἐνέργειες τῆς ψυχῆς ὑφίστανται, ἀλλά δέν εἶναι δυνατό νά ἐκδηλωθοῦν αἰσθητῶς.

Θέσεις καί ἄλλων ἀρχαίων φιλοσόφων γιά τή σχέση ἐγκεφάλου καί ψυχῆς

Εἶναι δυνατόν νά ὑποστηριχθῆ ὅτι παρόμοια πρός τά προαναφερθέντα ἰσχυρίζεται, μέ συνεσκιασμένο «σπερματικό λόγο», καί ὁ μέγας προσωκρατικός φιλόσοφος Ἡράκλειτος· ὅτι, δηλαδή, ὁ ἄνθρωπος εἶναι «κατά φύσιν ἄλογος»· μόνον τό «περιέχον» (δηλαδή, ἡ ψυχή) τόν ἄνθρωπον εἶναι λογικόν καί «φρενῆρες» (ἔχει νόηση). Περαιτέρω, ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ συμφυής μέ τό «περιέχον» νοῦς «ἐνδύεται» ἐξ αὐτοῦ τή λογική του δύναμη [21]. Τό συμπέρασμα ἀπό τά ἀνωτέρω εἶναι ὅτι, κατά τόν Ἡράκλειτο, ἡ αἰτία τῶν ψυχικῶν φαινομένων δέν εἶναι ἡ «κατά φύσιν» κατασκευή τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλά ἡ λογική ψυχή.

Ὁ Ἀριστοτέλης γράφει ὅτι ἡ ψυχή: α) εἶναι ἡ αἰτία καί ἡ ἀρχή τοῦ ζῶντος σώματος [22] , β) εἶναι αὐτή, ἡ ὁποία συγκρατεῖ τό σῶμα, καί ὅτι αὐτό σήπεται, ὅταν ἡ ψυχή ἐξέλθει [23] καί γ) εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία παρέχει στά ζῶα τήν κίνηση [24].

Ὁ Γαληνός ἐπικρίνων τόν Πραξαγόρα καί τόν Ἡρόφιλο ὑποστηρίζει ὅτι τό αἴτιον τῶν κινήσεων τοῦ σώματος εἶναι ἡ ψυχή καί ὅτι οἱ μύες καί τά νεῦρα εἶναι ἁπλῶς ὄργανά της. Ἀπόλυται δέ κάθε κίνηση μετά τήν ἀπώλεια τῆς ψυχῆς [25].

Εἶναι εὐνόητο ὅτι οἱ προαναφερθεῖσες ἀπόψεις, ὅτι δηλαδή οἱ σκέψεις εἶναι ἀπόρροια βιοχημικῶν λειτουργιῶν, συνιστοῦν στήν πραγματικότητα ἄρνηση τῆς ὕπαρξης τῆς ἄυλης νοερᾶς καί λογικῆς ψυχῆς στόν ἄνθρωπο, ὅπως δέχεται αὐτήν ἡ Θεολογία τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ὀρθόδοξη διδασκαλία περί ψυχῆς

Κατά τή Θεολογία τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ψυχή δίνεται ὑπό τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο «ἐξ ἄκρας συλλήψεως» [26], διήκει δι' ὅλου τοῦ σώματος καί εἶναι αὐτή πού τό ζωοποιεῖ [27] . Ἡ ψυχή στόν ἄνθρωπο διακρίνεται σέ οὐσία καί ἐνέργειες [28], μερικές ἀπό τίς ὁποῖες γίνονται ἀντιληπτές μέ τίς λειτουργίες τῶν διαφόρων ὀργάνων. Ὅταν ὑποστεῖ σοβαρή βλάβη κάποιος ἀσθενής (π.χ. βαρειά κρανιοεγκεφαλική κάκωση), τότε καθίσταται ἀδύνατη ἡ ἐκδήλωση τῶν ἐνεργειῶν (λειτουργιῶν) τῆς ψυχῆς, οἱ ὁποῖες φανερώνονται διά τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ ἀδυναμία, ὅμως, φανέρωσης κάποιας λειτουργίας τῆς ψυχῆς δέν σημαίνει ὁπωσδήποτε ὅτι δέν ὑπάρχει ἡ ψυχή στό ἀνθρώπινο σῶμα ἤ, μέ ἄλλη ἀκριβέστερη ἔκφραση, ὅτι ἔχει γίνει λύση τῆς συμφυίας ψυχῆς-σώματος.

Ἡ ἀστοχία τῆς ταύτισης τοῦ περιεχομένου τῆς συνείδησης μέ τήν ἐγρήγορση

Σέ συνάφεια μέ τό θέμα τοῦ «ΕΘ», γίνεται ἀντιληπτό γιατί οἱ προαναφερθέντες ἐπιστήμονες ταυτίζουν στούς «ΕΝ» ἀσθενεῖς τήν ἀδυναμία ἔκφρασης καί προσέγγισης τοῦ *περιεχομένου τῆς συνείδησης* μέ τήν ἔλλειψη συνείδησης γιά τήν ὁποία θεωροῦν ὅτι εἶναι ἀδύνατο νά ὑπάρχει, ἀφοῦ φαίνεται κατεστραμμένος ὁ ἐγκέφαλος. Ἡ θεώρησή τους αὐτή ἑρμηνεύεται ἀπό τό γεγονός ὅτι ταυτίζουν τή συνείδηση (consciousness) μέ τήν ἐγρήγορση (wakefulness, alertness), χωρίς νά ἐξετάζουν τί συμβαίνει μέ τό *περιεχόμενο τῆς συνείδησης*.Ἔτσι, ἐπίσης, ἐξηγεῖται τό γεγονός ὅτι εἶναι δυνατός κατ' αὐτούς ὁ ἔλεγχος τῆς «συνείδησης» (δηλαδή, τῆς ἐγρήγορσης) μέ τή μέθοδο PET (Positron Emission Tomography) καί τή λειτουργική μαγνητική ἀπεικόνιση (functional Magnetic Rresonance Imaging) -μέθοδοι μέ τίς ὁποῖες εἶναι δυνατόν νά ἐντοπίζεται ἡ ἐνεργοποι-

ούμενη περιοχή τοῦ ἐγκεφάλου, μετά τήν ἐφαρμογή κάποιου ἐρεθίσματος, ἀλλ' οὐδεμία πληροφορία λαμβάνεται γιά τίς σκέψεις ἤ τό ὑπόλοιπο *περιεχόμενο τῆς συνείδησης*, καθόσον δέν γνωρίζουμε τούς νευρικούς μηχανισμούς τῆς σκέψης [29].

Συνέπειες τῆς ταύτισης τοῦ περιεχομένου τῆς συνείδησης μέ τήν ἐγρήγορση

Ὅσοι ὑποστηρίζουν ὅτι τά ψυχικά φαινόμενα ὀφείλονται μόνο σέ φυσιολογικά ἤ παθολογικά βιολογικά φαινόμενα -τά ὁποῖα λαμβάνουν χώρα στόν ἐγκέφαλο- θά πρέπει νά παραδεχθοῦν ὅτι:

α) *Ἀρνοῦνται στήν πραγματικότητα τήν ἄυλη ὑπόσταση τῆς νοερᾶς καί λογικῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου καί ἐξισώνουν αὐτήν πρός τήν «ψυχή» τῶν ζώων,* ἀφοῦ θεωροῦν ὅτι ἡ συνείδηση εἶναι ἀποτέλεσμα βιοχημικῶν διεργασιῶν.

β) Θεωροῦν ὅτι δέν εἶναι δυνατόν νά ὑπάρχουν προσωπικές αὐτοσυνείδητες ἐμπειρίες οὔτε προσωπικός αὐτοσυνείδητος νοῦς -ὅπως ἀποδέχεται αὐτές τίς ἔννοιες ὁ τιμηθείς μέ τό βραβεῖο Nobel, John Eccles, [30]- ἀλλά μόνον ἕνας ὑλιστικός ντετερμινισμός μέ βάση τόν ὁποῖον εἶναι δυνατόν νά προβλέπονται οἱ σχεδόν πανομοιότυπες ἀντιδράσεις μετά τήν ἐφαρμογή κάποιου ἐρεθίσματος, κάτω ἀπό τίς ἴδιες πειραματικές συνθῆκες, ὅπως συμβαίνει στά ζῶα.

γ) Ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι ἐλεύθερος, δέν ἔχει τό αὐτεξούσιο τῆς ἐπιλογῆς τῶν ἐνεργειῶν του καί δέν εἶναι ὑπεύθυνος γιά τίς πράξεις του, ἀφοῦ θεωρεῖται ὅτι ἡ αἰτία τῶν ὁποιωνδήποτε παθολογικῶν ψυχικῶν φαινομένων εἶναι οἱ ποιοτικές ἤ ποσοτικές μεταβολές τῶν νευροδιαβιβαστῶν καί τῶν ὑποδοχέων τους.

Διαφορά τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τήν «ψυχή» τῶν ζώων

Οἱ προαναφερθέντες νευρο-επιστήμονες φαίνεται ὅτι ἐξαρτοῦν μέ μονοσήμαντο τρόπο τήν ὕπαρξη τῆς συνείδησης ἀπό τήν ἀνατομική καί λειτουργική ἀκεραιότητα τοῦ ἐγκεφάλου, ἐνῶ συγχρόνως δέν ἐξετάζουν, ἐάν ὑφίστανται καί ποιά εἶναι τά εἰδοποιά γνωρίσματα τῆς «συνείδησης» τῶν ζώων ἀπό ἐκείνης τῶν ἀνθρώπων. Περαιτέρω, ἀντιπαρέρχονται τήν Πατερική ἄποψη ὅτι «ψυχή» τῶν ζώων ὑπάρχει μόνο κατ' ἐνέργειαν, νοούμενη μόνον ὡς βιολογική ζωή, διά τῆς ὁποίας ἐνεργοῦνται τά τοῦ σώματος [31]. Ἀντιθέτως, ὁ ἄνθρωπος ἔχει νοερά καί ἔλλογη ψυχή κατ' οὐσίαν καί κατ' ἐνέργειαν [27]. Ἀποτέλεσμα, ἄλλωστε, αὐτῆς τῆς διαφορᾶς εἶναι ὅτι τά ζῶα δέν σκέπτονται, δέν ἔχουν «κώδικα ἠθικῶν ἀξιῶν», δέν ἔχουν αὐτοσυνείδητες ἐμπειρίες, δέν ἔχουν ἐλευθερία ἐπιλογῆς καί δέν διαθέτουν τό αὐτεξούσιο. Γιά τόν λόγο αὐτό, μετά τόν θάνατο τῶν ζώων, οὐδέν ἀπομένει [31], ἐνῶ ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία ἔχει νοῦ, λόγο καί αἴσθηση [32], εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία μέ ἄγνωστο καί ἄκρως μυστηριώδη τρόπο, τόσον ὅταν εἶναι συνημμένη μέ τό σῶμα ὅσο καί ὅταν λυθῆ ἡ συμφυΐα αὐτή, παρέχει τήν αὐτοσυνειδησία.

Κατά τή διάρκεια τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἡ νοερά καί λογική ψυχή εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία, μέ τά εἰδοποιά της γνωρίσματα διαθέτει τό αὐτεξούσιο, τήν ἐλευθερία τῆς ἐπιλογῆς, τήν ὕπαρξη μεταμέλειας καί μετανοίας, τή δυνατότητα ἐπικοινωνίας μετά τοῦ Θεοῦ διά τῆς προσευχῆς καί τή βίωση τόσο τῶν τύψεων καί τοῦ ἄχθους τῶν παθῶν ὅσο καί τήν ἐμπειρία τῆς βίωσης τῶν ἀρετῶν, κατ' ἐξοχήν τῆς ἀρετῆς τῆς ἀγάπης.

Ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖον ἡ νοερά καί λογική ψυχή τοῦ ἀνθρώπου ζωοποιεῖ τό συνημμένο σῶμα [27] καί ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο οἱ ἐνέργειες τῆς ψυχῆς καθιστοῦν δυνατή, ἀλλά καί ἐπηρεάζουν, τή

λειτουργία τῶν διαφόρων ὀργάνων ἀποτελοῦν μέγιστα μυστήρια, τά ὁποῖα δέν εἶναι δυνατόν νά ἐξερευνηθοῦν ἀπό τήν ἐπιστήμη.

Λειτουργία τῆς ψυχῆς «καθ΄ ἑαυτήν»

Ἰδιαίτερα ἀξιοσημείωτο εἶναι καί τό ἀναφερόμενο ὑπό τοῦ Ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ ὅτι ἡ ψυχή λειτουργεῖ καί «καθ' ἑαυτήν» καί «μετά τοῦ σώματος» [33]. Μία ἀπό τίς χαρακτηριστικές ἰδιότητες τῆς ψυχῆς, «ἡ καθ' ἑαυτήν λειτουργία», εἶναι ἡ δυνατότητά της πρός ἐπιτέλεση πολύπλοκων διανοητικῶν καί ἀφηρημένων ἐργασιῶν, τίς ὁποῖες ἐκτελεῖ μέ τελειότερο τρόπο, ὅταν δέν προσέχει τά προερχόμενα ἀπό τόν ἐξωτερικό κόσμο ἐρεθίσματα, ἐργασία ἡ ὁποία εἶναι πλέον προσφιλής εἰς αὐτήν [34].

Ἡ λειτουργία αὐτῆς «μετά τοῦ σώματος» συνίσταται στήν, μέ μυστηριώδη καί ἀκατάληπτο τρόπο ἐπισυμβαίνουσα, ἐνεργοποίηση τοῦ ἐγκεφάλου μέ τήν ὁποίαν καθίσταται δυνατή ἡ διά τῶν αἰσθήσεων ἐπικοινωνία μέ τόν ἔξω κόσμο ἀλλά καί ἡ ἀντίληψη τῶν μεταβολῶν τοῦ «ἐσωτερικοῦ περιβάλλοντος» τοῦ σώματος.

Ὅταν, λοιπόν, εἶναι κατεστραμμένος ὁ ἐγκέφαλος -ἐνῶ τό ὑπόλοιπο σῶμα λειτουργεῖ-, δέν εἶναι δυνατόν νά φανερωθοῦν ὁρισμένες ἐνέργειες τῆς ψυχῆς, οἱ ὁποῖες ὑπό φυσιολογικές συνθῆκες καθίστανται φανερές διά τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ μή φανέρωση, ὅμως, τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν τῆς ψυχῆς δέν εἶναι ἀπόδειξη ὅτι ἡ ψυχή δέν μπορεῖ νά συνεχίζει νά λειτουργεῖ «καθ' ἑαυτήν». Ἡ ταύτιση, ἑπομένως, τῆς ἀπουσίας φανερώσεως ἐνεργειῶν τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς μέ τήν ἀπουσία συνείδησης, ὅπως αὐτή ἐπιχειρεῖται ἀπό ὁρισμένους ἐπιστήμονες, δέν ὑποστηρίζεται ἀπό τήν Πατερική Παράδοση καί τή Θεολογία τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ψυχή συντονίζει τίς σωματικές λειτουργίες

Ὁ Μέγας Βασίλειος θεωρεῖ ὡς ἔργο τῆς λογικῆς ψυχῆς (καί ὄχι τοῦ ἐγκεφάλου) τοῦ ἀνθρώπου καί τόν συντονισμό -τήν ὁλοκλήρωση- τῶν ἐπί μέρους λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπινου σώματος: «Θαύμαζε τόν τεχνίτην, πῶς τῆς ψυχῆς σου τήν δύναμιν πρός τό σῶμα συνέδησεν, ὡς μέχρι τῶν περάτων αὐτοῦ διϊκνουμένην, τά πλεῖστον διεστῶτα μέλη πρός μίαν σύμπνοιαν καί κοινωνίαν ἄγειν» [35]. Πολύ σημαντικό καί διαφωτιστικό, ἐν προκειμένῳ, εἶναι καί ἕνα χωρίο τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτου: «καί γάρ ἡ ψυχή μία μέν οὖσα, τά δέ μέλη τοῦ σώματος πολλά, πάντα αὐτή κρατεῖ καί ζωοποιεῖ καί κινεῖ τά ζωῆς δεκτικά, τά δέ κατά τινά συμβατικήν ἀσθένειαν καταψυγέντα μέλη, ὡς νεκρά καί ἀκίνητα, φέρει μέν ἐν ἑαυτῇ, πλήν ἄζωα καί ἀναίσθητα» [36]· καί ἄλλο, τοῦ Ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ: «...ὅλη χωροῦσα ἡ ψυχή τό ζῆν αὐτῷ κινεῖσθαι δίδωσιν, ...ἀναλόγως πρός τήν τοῦ ἓν εἶναι σῶμα συντήρησιν ἐπισφίγγει» [37]. Ἑπομένως, στήν περίπτωση τῆς βαρύτατης βλάβης ἤ καταστροφῆς τοῦ ἐγκεφάλου δέν εἶναι δυνατή ἡ φανέρωση τῶν διά τοῦ ἐγκεφάλου ἐκδηλούμενων ἐνεργειῶν (λειτουργιῶν) τῆς ψυχῆς. Αὐτή ἡ ἀδυναμία, ὅμως, δέν συνεπάγεται λύση τῆς συμφυίας ψυχῆς-σώματος καί ἑπομένως ἀνυπαρξία τῆς ψυχῆς στό ἀνθρώπινο σῶμα!

Ἀπό τά προαναφερθέντα προκύπτει ὅτι (ἀκόμη καί ἐάν ἦταν δυνατόν νά διαγνωσθῆ ἡ ὁλοσχερής καταστροφή τοῦ ἐγκεφάλου πρίν τήν ὁριστική παύση τῆς καρδιακῆς λειτουργίας στούς «ΕΝ» ἀσθενεῖς -στούς ὁποίους διατηροῦνται οἱ λειτουργίες τῶν ὑπολοίπων ὀργάνων, ἀκόμη καί συνέχιση κυοφορίας ἐπί μῆνες) δέν εἶναι δυνατόν νά ὑποστηριχθῆ ὅτι εἰς τούς ἀσθενεῖς αὐτούς δέν ὑπάρχει *περιεχόμενο τῆς συνείδησης* καί τά ὑπόλοιπα εἰδοποιά γνωρίσματα τῆς ἀνθρώπινης λογικῆς ψυχῆς. Ἑπομένως, ὅσοι ταυτίζουν τήν ἀπουσία δυνατότητας φανέρωσης καί ἔκφρασης ὁρισμένων

ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς -ὅπως συμβαίνει στούς «ΕΝ» ἀσθενεῖς- μέ τόν θάνατο τοῦ ἀνθρώπου, ὑποβιβάζουν τόν ἄνθρωπο στό ἐπίπεδο τοῦ ζώου.

Ἀξιολόγηση τῆς «δωρεᾶς» ἀπό «ΕΝ» ἀσθενεῖς

Καθίσταται, τοιουτοτρόπως, σαφές ὅτι οἱ «ΕΝ» ἀσθενεῖς εἶναι βαρύτατα πάσχοντες ἀσθενεῖς τῶν ὁποίων ἐπίκειται συνηθέστατα ὁ θάνατος, ἀλλά δέν εἶναι νεκροί. Κατόπιν τούτου, ἡ ἀφαίρεση ζωτικῶν ὀργάνων ἀπό ἕνα τέτοιο ἀσθενῆ θεωρεῖται ἰδιότυπης μορφῆς ἑκούσιος τερματισμός τῆς ζωῆς, ἐάν ὁ ἀσθενής ἔχει δώσει σέ ἀνύποπτο χρόνο τή συγκατάθεσή του γι' αὐτή τήν ἀφαίρεση. Ὅταν, ὅμως, ἀφαιροῦνται ζωτικά ὄργανα μέ κριτήριο τήν «τεκμαιρόμενη συναίνεση» (στήν περίπτωση αὐτή δέν ὑπάρχει γραπτή συγκατάθεση τοῦ ἀσθενοῦς, ἀλλά αὐτή τεκμαίρεται, συμπεραίνεται), πρόκειται γιά ἐνεργητική, ἀκούσια διακοπή τῆς ζωῆς τοῦ ἀσθενούς!

Εἶναι, θεολογικῶς, ἀποδεκτός ὁ ἑκούσιος τερματισμός τῆς ζωῆς;

Στήν περίπτωση τοῦ ἑκούσιου τερματισμοῦ τῆς ζωῆς, ὁ ὁποῖος γίνεται μέ σκοπό τή «δωρεά» ζωτικῶν ὀργάνων σέ ἄλλους ἀσθενεῖς τίθεται, ἐκτός τῶν ἄλλων θεμάτων, τό κρίσιμο ἐρώτημα ἐάν ὁ Ὀρθόδοξος Χριστιανός ἔχει τό δικαίωμα νά ἀποφασίζει τή στιγμή τοῦ θανάτου του. Στήν Παλαιά Διαθήκη τονίζεται μέ ἔμφαση ὅτι ὁ Θεός εἶναι ὁ Κύριος της ζωῆς καί τοῦ θανάτου καί Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀποφασίζει γιά τό τέλος τοῦ ἀνθρώπου [38, 39]. Τό ἴδιο τονίζεται καί σέ εὐχή τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας: «Σόν γάρ ὡς ἀληθῶς καί μέγα ὄντως μυστήριον, Δέσποτα τῶν ἁπάντων καί ποιητά, ἥ τε πρόσκαιρος λύσις τῶν σῶν κτισμάτων καί ἡ μετά ταῦτα συνάφεια καί ἀνάπαυσις ἡ εἰς αἰῶνας» [40], δηλαδή «Ἰδικό σου (εἶναι) ἀληθῶς καί

μεγάλο πράγματι μυστήριο, Δέσποτα καί δημιουργέ τῶν ἁπάντων, καί ἡ πρόσκαιρη διάλυση τῶν δημιουργημάτων σου καί ἡ μετά ἀπό αὐτά συνένωση (τῆς ψυχῆς μέ τό ἀφθαρτισθέν σῶμα) καί αἰώνια ἀνάπαυση», ὅπως καί: «Δέσποτα τῶν ἁπάντων...ὁ χρόνους μετρῶν τοῖς ζῶσι, καί καιρούς θανάτου ἱστῶν...» [40], ὅτι, δηλαδή, «ὁ Κύριος (εἶναι Αὐτός), ὁ Ὁποῖος καθορίζει τά ὅρια τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου στούς ἀνθρώπους». Ἑπομένως, ὅταν ὁ ἄνθρωπος προσδιορίζει ὁ ἴδιος τή στιγμή τοῦ θανάτου του, ἐπικαλούμενος τό ἐπιχείρημα τῆς «διάσωσης» συνανθρώπων του, θεωροῦμε ὅτι ἐπεμβαίνει μέ ἀνεπίτρεπτο τρόπο στήν Πρόνοια καί φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καί σφετερίζεται τά ἰδιώματά Του.

Ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία πιστεύει ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ἕνα στιγμιαῖο γεγονός, τό ὁποῖο συμπίπτει χρονικῶς μέ τή λύση «τῆς συμφυΐας τοῦ φυσικώτατου δεσμοῦ» ψυχῆς καί σώματος, ἡ ὁποία «θείῳ βουλήματι ἀποτέμνεται». Ἑπομένως, ὁ ἀκριβής προσδιορισμός τῆς χρονικῆς στιγμῆς τῆς λύσης τῆς συμφυΐας ψυχῆς-σώματος ἀποτελεῖ γεγονός καίριας σημασίας γιά τήν ἀξιολόγηση τῆς δωρεᾶς τῶν ὀργάνων. Μέ τή «δωρεά» τῶν ὀργάνων του ὁ ἄνθρωπος προαποφασίζει ὅτι εἰς ἀόριστο καί ἄγνωστο χρόνο θά «δωρίσει» τά ὄργανά του, ὅταν βρεθῆ στήν κατάσταση τοῦ «ΕΝ», σφετεριζόμενος τοιουτοτρόπως τό θεῖο θέλημα τοῦ τερματισμοῦ τῆς ἐπί γῆς ζωῆς του μέ τό ἰδικό του ἀνθρώπινο θέλημα. Πῶς, ὅμως, γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος σέ ποία πνευματική κατάσταση θά εὑρίσκεται, ὅταν καταστῆ «ΕΝ»; Ἐάν ἐκείνη τήν ὥρα εὑρίσκεται σέ πτωτική κατάσταση, δέν θά ἤθελε νά ἔχει χρόνο νά μετανοήσει;

Τό ὑποστηριζόμενο ὅτι «ὑπάρχει στοιχεῖο αὐτοθυσίας» στήν περίπτωση τῆς «δωρεᾶς» ἀπό «ΕΝ» δότες φαίνεται ὅτι δέν εὐσταθεῖ. Διότι «στοιχεῖο αὐτοθυσίας» ὑπάρχει, ὅταν θυσιάζει κανείς τόν ἑαυτό του σέ συγκεκριμένο τόπο καί χρόνο καί γιά συγκεκριμένο λόγο π.χ. ἀναλαμβάνοντας μία ἄκρως ἐπικίνδυνη ἀποστολή ἐν καιρῷ πολέμου.

Ἀποδοχή αὐτῆς τῆς ἄποψης -ὅτι, δηλαδή, ὑπάρχει αὐτοθυσία στήν περίπτωση τῆς «δωρεᾶς» ἀπό «ΕΝ» δότες- θά ἐπέφερε σύγχυση στήν ἀξιολόγηση τῆς δωρεᾶς, θά εὐτέλιζε τήν ἔννοια τῆς θυσίας καί τῆς αὐτοθυσίας καί θά ἐκένωνε τό κήρυγμα τοῦ «Σταυρικοῦ βιώματος» τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· διότι ἡ ὀλιγοπιστία καί ἡ ραστώνη θά ἐξισωνόταν μέ τήν ἔμπονη θυσία.

Υἱοθέτηση τῆς ἄποψης ὅτι ἡ «δωρεά» ὀργάνων ἀπό «ΕΝ» ἀσθενεῖς ἀποτελεῖ πράξη αὐτοθυσίας, θά ἔχει ἐνδεχομένως καί ἄλλη ἄμεση ἐπίπτωση, τήν ἀποδοχή καί προώθηση τῆς ἐκούσιας «εὐθανασίας» μέ τό πρόσχημα τῆς δωρεᾶς ὀργάνων. Ποῖος εἶναι δυνατόν νά διαβεβαιώσει ὅτι τό ἀληθινό κίνητρο τῆς προεκπεφρασμένης «δωρεᾶς» ὀργάνων ἀπό «ΕΝ» ἀσθενεῖς δέν θά εἶναι ἡ ταχύτερη ἀπαλλαγή ἀπό τίς ταλαιπωρίες καί τά δεινά, πού συνοδεύουν ὅσους νοσηλεύονται στίς Μονάδες Ἐντατικῆς Θεραπείας καί ὄχι ἡ πολύ ἀμφίβολη διάθεση βοήθειας τῶν συνανθρώπων; Διότι, ἐάν ὑπῆρχε πραγματική διάθεση θυσίας, αὐτή θά εἶχε ἐκπληρωθῆ μέ τή δωρεά ἑνός νεφροῦ ἤ τμήματος ἄλλου ὀργάνου (ἥπατος, πνεύμονος) ἐν ὅσῳ ὁ ἄνθρωπος ἦταν ὑγιής. Εἶναι πεπεισμένοι ὅσοι χαρακτηρίζουν ὡς θυσία τή «δωρεά» ὀργάνων ἀπό «ΕΝ» ἀσθενεῖς ὅτι μποροῦν νά ἀναλάβουν τή μεγάλη εὐθύνη τῆς προώθησης τῆς ἐκούσιας «εὐθανασίας» στόν Ὀρθόδοξο Ἑλλαδικό χῶρο;

Τό ὑποστηριζόμενο, ἐπίσης, ἀπό μερικούς ὅτι αὐτή ἡ «δωρεά» ζωτικῶν ὀργάνων ἀπό «ΕΝ» ἀσθενεῖς συνιστᾶ βίωση τῆς «μείζονος ἀγάπης» δέν εὐσταθεῖ καί μᾶλλον συνιστᾶ παρανόηση τοῦ πνεύματος τῶν Γραφῶν. Τό χωρίο, τό ὁποῖο ἐπικαλοῦνται (κατά Ἰωάννην, 15, 13, «μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδείς ἔχει ἵνα τήν ψυχήν αὐτοῦ θῇ ὑπέρ τῶν φίλων αὐτοῦ») ἀναφέρεται ἀποκλειστικῶς καί μόνον εἰς τόν Κύριον, τόν ἐξουσιαστή τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου, σέ σχέση μέ τό ἀπολυτρωτικό Του ἔργο [41].

Χωρίς ὑπερβολή δύναται νά ὑποστηριχθῆ ὅτι ἡ προαναφερθεῖσα ἄποψη (ὅτι, δηλαδή, ἡ «δωρεά» ζωτικῶν ὀργάνων ἀπό «ΕΝ» ἀσθε-

νεῖς συνιστᾶ πράξη αὐτοθυσίας καί ἔκφραση ἤ βίωση τῆς «μείζονος ἀγάπης») ἀκυρώνει τό βαθύτατο νόημα τῆς χριστιανικῆς πίστης καί κενώνει τόν λόγο τοῦ σταυρικοῦ βιώματος, τοῦ ὁποίου προϋπόθεση εἶναι ἡ ἔμπονη θυσία, ἡ ὁποία ὁλοσχερῶς ἀπουσιάζει ἀπό τή «δωρεά» τῶν «ΕΝ». Διότι ὁ Χριστιανός πού ἔχει ἀγάπη συμπάσχει καί συνοδύνει μέ τόν ἐμπερίστατο συνάνθρωπό του καί προσφέρει ὅ,τι τοῦ εἶναι δυνατόν τήν ὥρα τῆς ἀνάγκης του. Δέν συντάσσεται διαθῆκες μέ τίς ὁποῖες δηλώνει τήν πρόθεση νά δωρίσει τά ὄργανά του, *ἐάν* καί *ὅταν, ἐνδεχομένως*, καταστεῖ «ΕΝ». Τέτοιες τοποθετήσεις συνειρμικῶς παραπέμπουν σέ «εὐαγγέλια» ἄλλης ἐποχῆς, ἕνα ἀπό τά βασικά κηρύγματα τῆς ὁποίας (θά) εἶναι ἡ διαβίωση ἐν ἀπολαύσει καί ἀνέσει, ἀφοῦ ὁ ποικιλόμορφος ἀγώνας γιά ἀπαλλαγή ἀπό τά πάθη, ἡ ἀσκητική θεώρηση τῆς ζωῆς, οἱ δοκιμασίες καί ὁ ποικίλος πόνος δέν ἔχουν ὁποιοδήποτε ἐγκόσμιο ἤ ἐσχατολογικό νόημα ἤ προοπτική. Τό βασικό κήρυγμα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς (θά) εἶναι ἡ ἄρνηση τοῦ Σταυροῦ στή ζωή τῶν ἀνθρώπων.

Οἱ σύγχρονοι Ἅγιοι τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας μας, Πορφύριος ὁ Καυσοκαλυβίτης καί Παΐσιος ὁ Ἁγιορείτης, ἔλιωναν τό σῶμα τους ἀπό τήν ἄσκηση καί ζητοῦσαν ἀπό τόν Θεό νά ἀναδεχθοῦν αὐτοί τόν κόπο καί τήν ποικίλη ταλαιπωρία τῶν χρονίως σοβαρῶς πασχόντων συνανθρώπων μας, ἀλλά ἄφηναν μέ πλήρη ἐμπιστοσύνη τήν ἔκβαση τῶν ζητημάτων αὐτῶν στήν Πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Οὐδεμία γνωστή σύσταση ὑπάρχει ἀπό αὐτούς γιά τίς εὔκολες καί ἀνέξοδες «δωρεές» ἀπό «ΕΝ». Χαρακτηριστική εἶναι ἐν προκειμένῳ ἡ ἀποκάλυψη τῆς μαρτυρούμενης θέσης τῶν προαναφερθέντων Ἁγίων ὅτι δέν ἔχομε ἐξουσία νά δωρίζομε ζωτικά ὄργανα, ἐφόσον μέ τή δωρεά αὐτή προκαλεῖται ὁ θάνατος τοῦ δότου -καί ἑπομένως δέν συμφωνοῦσαν μέ τή δωρεά ὀργάνων ἀπό «ΕΝ» [42].

Πολύ διαφωτιστική γιά τήν ἀξιολόγηση τῆς μετά θάνατον δωρεᾶς εἶναι ἡ θεώρηση τοῦ Μεγάλου Βασιλείου γιά τή μετά θάνατον δωρεά πλούτου, ἡ ὁποία, φρονοῦμε, ὅτι ***ἰσχύει πολύ περισσότερο***

γιά τή μετά θάνατον δωρεά ζωτικῶν ὀργάνων. Γράφει ὁ Ἅγιος: «... ὅτε οὐκέτι ἔσῃ ἐν ἀνθρώποις, τότε γενήσῃ φιλάνθρωπος... Πολλή σοι χάρις τῆς φιλοτιμίας, ὅτι ἐν τῷ μνήματι κείμενος καί εἰς γῆν διαλυθείς, ἀδρός γέγονας ταῖς δαπάναις καί μεγαλόψυχος [43] ...Οὐ τοίνυν οὐδέ μετά τήν ζωήν ἔστιν εὐσεβεῖν δηλονότι [44] ...ὡς ὁ λόγος ἔδειξε πονηρά ἡ βουλή· ζῶν μέν, ἀπολαύσω τῶν ἡδονῶν , ἀποθανών δέ πράξω τά διατεταγμένα» [45].Ὅσον ἀφορᾶ στίς μετά θάνατον δωρεές χρημάτων, ὁ Μέγας Βασίλειος εἶναι αὐστηρότατος. Θεωρεῖ ὁ Ἅγιος ὅτι αὐτές ὄχι μόνο δέν εἶναι ἀποδεκτές, ἀλλά τίς ὀνομάζει «πονηράν βουλήν»· «Τί οὖν σεαυτόν ἐξαπατᾶς, νῦν μέν κακῶς εἰς ἀπόλαυσιν σαρκός τόν πλοῦτον διατιθέμενος, ἐπαγγελλόμενος δέ εἰς ὕστερον ὧν οὐκέτι ἔσῃ κύριος;» [45] · θεωρεῖ, μάλιστα, ὅτι μέ αὐτές ἐμπαίζεται μέ ἀνεπίτρεπτη τόλμη ὁ Θεός: «...εἰ γάρ ἦς ἀθάνατος, οὐκ ἄν ἐμνήσθης τῶν ἐντολῶν. "Μή πλανᾶσθε· Θεός οὐ μυκτηρίζεται"» [46]· ἐπίσης, θεωρεῖ ὅτι οἱ δωρεές αὐτές εἶναι πράξεις ὀλιγοπιστίας, ἄν ὄχι ἀπιστίας. Ἀναλογικῶς, διερωτᾶται κανείς πῶς θά ἐκφραζόταν ὁ Ἅγιος γιά τή μετά θάνατον «δωρεά» τοῦ σώματος, τό ὁποῖο οὕτως ἤ ἄλλως δέν μᾶς ἀνήκει; [16].

Γιά τίς περιπτώσεις τῆς «δωρεᾶς» ἀπό πραγματικῶς, κατά τεκμήριο, νεκρούς[4] εἶναι αὐτή δυνατή γιά διάφορους ἱστούς· ἐπίσης,

---

4 Δέν ὑπάρχει ὁμοφωνία, ἡ ὁποία ἀφορᾶ στό ἐρώτημα, ποῖος εἶναι ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος διακοπῆς τῆς κυκλοφορίας, μετά ἀπό καρδιακή ἀνακοπή, προκειμένου νά ἀναγγελθῆ ὁ θάνατος. Συμφώνως πρός πρόσφατη συστηματική ἀνασκοπική μελέτη (Hornby K, Hornby L, Shemie SD. A systematic review of autoresuscitation after cardiac arrest. Crit Care Med., 2010 May; 38(5): 1246-53. Abstract), σέ ὀκτώ ἀσθενεῖς στούς ὁποίους συνέβη καρδιακή ἀνακοπή, ἔγινε ἀνεπιτυχής προσπάθεια καρδιο-πνευμονικῆς ἀναζωογόνησης. Στίς ἀνωτέρω περιπτώσεις ἐφαρμόσθηκε συνεχής ἠλεκτρο-καρδιο-γραφική παρακολούθηση καί ἀκριβής χρονική καταγραφή. Δέν συνέβη αὐτο-ανάνηψη πέραν τῶν ἑπτά λεπτῶν, μετά τήν ἀποτυχοῦσα καρδιο-πνευμονική ἀναζωογόνηση.Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται *μέ ἐπιφύλαξη* (λόγῳ τοῦ μικροῦ δείγματος τῶν περιστατικῶν αὐτῶν) ὅτι θά ἦταν δυνατόν νά χαρακτηρισθοῦν ὡς πραγματικῶς νεκροί, ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι, εἰς

εἶναι δυνατή καί γιά ὄργανα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, *ὑπό ὁρισμένες προϋποθέσεις*, μέ μικρή, ὅμως, ἐπιτυχία.

Θεωροῦμε ὅτι ἡ «δωρεά» ἀπό πραγματικῶς νεκρούς (μέ κριτήριο τήν ὁριστική διακοπή τῆς καρδιακῆς καί ἀναπνευστικῆς λειτουργίας) εἶναι δυνατόν νά γίνει ἀποδεκτή μέ τό σκεπτικό ὅτι θά ἀπαλυνθεῖ ὁ πόνος τοῦ συνανθρώπου μας γιά τόν ὁποῖον ἡ παράταση ζωῆς ἴσως ἀποτελέσει αἰτία βαθειᾶς εὐχαριστίας καί εὐγνωμοσύνης πρός τόν Θεό, ἀλλά καί εὐκαιρία γιά βαθύτερη βίωση τῆς μετανοίας. Ἐν τούτοις, δέν μπορεῖ νά ὑποστηριχθεῖ ὅτι αὐτό ἀποτελεῖ πράξη ἀγάπης, διότι ἀπουσιάζει τελείως τό στοιχεῖο τῆς (αὐτο)προσφορᾶς καί αὐτοθυσίας.

Ἀντιθέτως, θεωροῦμε ὅτι εἶναι *ὅλως ἀπαράδεκτη* ἀπό τήν Ἀνθρωπολογία τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἡ «δωρεά»

τούς ὁποίους, μετά τήν καρδιακή ἀνακοπή, καί ἐνῶ ἔγινε προσπάθεια (ἀνεπιτυχοῦς) καρδιο-πνευμονικῆς ἀναζωογόνησης, δέν συνέβη αὐτόματη ἀνάνηψη τῆς καρδιακῆς λειτουργίας *μετά τήν πάροδο ἑπτά λεπτῶν*. Ὁπωσδήποτε, ἀσφαλῶς διαγιγνώσκεται ὁ θάνατος, ὅταν ἐμφανισθοῦν τά *ὑστεροφανῆ σημεῖα τοῦ θανάτου* (θόλωση κερατοειδοῦς, πτωματικές ὑποστάσεις κ.τ.λ.), ἀλλά τότε μόνον ὁριμένοι ἱστοί εἶναι δυνατόν νά ληφθοῦν πρός μεταμόσχευση, ὄχι ὅμως ὄργανα.

Ἐπίσης, οἱ κλινικοί ἰατροί δέν συμφωνοῦν στήν ἀπάντηση τοῦ ἀκόλουθου ἐρωτήματος: ποῖο εἶναι τό χρονικό διάστημα (ἀπόλυτης) ἀνοξίας τοῦ ἐγκεφάλου, ὥστε νά εἶναι δυνατόν αὐτός νά ἀνανήψει· ἔχουν διατυπωθεῖ ἀπόψεις ὅτι *ἡ περίοδος αὐτή κυμαίνεται μεταξύ ὀλίγων λεπτῶν τῆς ὥρας ἕως περισσότερο ἀπό μία ὥρα*· τό ἀκριβές χρονικό ὅριο (γιά τήν ἀνάνηψη τοῦ ἐγκεφάλου) ἐξαρτᾶται ἀπό τίς συνθῆκες τοῦ περιβάλλοντος, τή θερμοκρασία τοῦ ἐγκεφάλου, τήν παρουσία φαρμάκων, τά ὁποῖα καταστέλλουν τή λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου, τόν τύπο καί τόν βαθμό τοῦ ἀνοξικοῦ ἐπεισοδίου, καί πιθανῶς ἀπό τήν προ-ανοξική κατάσταση τοῦ ἐγκεφάλου. Εἶναι βέβαιο ὅτι, *ὑπό συνθῆκες ὑποθερμίας, ὁ ἀνθρώπινος ἐγκέφαλος εἶναι δυνατόν νά ἀνεχθῆ διακοπή τῆς αἱματώσεώς του γιά περισσότερο ἀπό μία ὥρα.* (Hossmann K.A. and Kleihues, P. Reversibility of ischemic brain damage. Arch. Neurol. 29:375- 384, 1973, *ἀναφ. 15 ἐν: Walker AE. Neuropathological findings in the brains of patients admitted to the collaborative study, pp 33-76, NINSDS Monograph No 24, The NINCDS Collaborative Study of Brain Death, NIH Publication No. 81-2286, December 1980*).

ζωτικῶν ὀργάνων ἀπό «προγραμματισμένους» νεκρούς[5] (Controlled Non Heart Beatig Donors), καθόσον ἡ διακοπή τῆς *ζωῆς τῶν ἀσθενῶν αὐτῶν* ἐπισυμβαίνει ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἄρσης τῶν ὑποστηρικτικῶν μέτρων τῆς ζωῆς. Ἡ τακτική αὐτή *ἀποτελεῖ (ἠπιώτερη) παραλλαγή, τῆς οὕτως ἤ ἄλλως ἀπαράδεκτης «εὐθανασίας»*. Σημειωτέον ὅτι ἕνα ποσοστό τῶν ἀσθενῶν αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι μέ τά κριτήρια αὐτά ἀναγγέλλονται ὡς νεκροί, θά ἦταν δυνατόν νά ἐπανέλθουν, ἐάν τούς ἐγίνετο καρδιο-πνευμονική ἀναζωογόνηση.

Ἄλλες τοποθετήσεις, οἱ ὁποῖες ἐκφράσθηκαν γιά τίς «δωρεές» αὐτές προκαλοῦν σύγχυση, ἀποπροσανατολίζουν τόν λαό τοῦ Θεοῦ καί πιθανόν νά καθιστοῦν περιττά τα κηρύγματα τῆς Ἐκκλησίας γιά μετάνοια, ἀγῶνα γιά ἀπαλλαγή ἀπό τά πάθη καί ἐξομολόγηση, ἀφοῦ μέ μία διαθήκη γιά μετά θάνατο δωρεά ὀργάνων θά θεωρεῖται κάποιος ὄχι μόνο σεσωσμένος, ἀλλά ὡς ἔχοντας ἐπιτύχει τή «μείζονα ἀγάπην» τῆς κατάστασης τῆς θέωσης.

Οἱ «δωρεές» ἀπό ἀνεγκέφαλα βρέφη -τά ὁποῖα εἶναι δυνατόν νά ζήσουν χωρίς σπουδαία ἰατρική ὑποστήριξη γιά ἡμέρες ἕως λίγες ἑβδομάδες- δέν εἶναι δυνατόν νά γίνουν ἀποδεκτές, διότι τό ἀποτέλεσμα τῆς λήψης ζωτικῶν ὀργάνων ἀπό τά βρέφη αὐτά εἶναι ἡ θανάτωσή τους.

---

5 Οἱ «δωρητές» αὐτοί δέν εἶναι κἄν «ΕΝ» ἀσθενεῖς· εἶναι βαρύτατα πάσχοντες ἀσθενεῖς, στούς ὁποίους, μετά συγκατάθεση ἰδική των ἤ τῶν συγγενῶν των, αἴρονται τά ὑποστηρικτικά μέτρα τῆς ζωῆς, ὁπότε μετά σύντομο χρονικό διάστημα (λεπτῶν ἤ ὀλίγων ὡρῶν) ἀκολουθεῖ καρδιακή παύση. *Δέν γίνεται καρδιο-πνευμονική ἀναζωογόνηση*, καί μετά πολύ μικρό χρονικό διάστημα [τό ὁποῖο κυμαίνεται ἀπό 75 δευτερόλεπτα (Bouceck MM, Mash burn C, Dunn SM et al. Pediatric heart transplantation after declaration of cardiocirculatory death. NEJM, 359; 7, August 14, 2008, pp. 709-714) ἕως 2-10 min τῆς ὥρας (Lewis DD, Valerius W. Organs from Non-Heart-Beating Donors: An answer to the Organ Shortage. Critical Care Nurse, Vol 19, No 2, April 1999, pp. 70-74)], γίνεται ἀναγγελία τοῦ θανάτου τοῦ ἀσθενοῦς, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖται πλέον στό χειρουργεῖο γιά ἀφαίρεση τῶν ὀργάνων του.

Πολλοί προσκομίζουν ὡς ἐπιχείρημα ὅτι εἶναι θεάρεστη πράξη ἡ μεταμόσχευση ὀργάνων ἀπό νεκρούς, τό φερόμενο, ὡς τελεσθέν ἀπό τούς Ἁγίους Ἀναργύρους Κοσμᾶ καί Δαμιανό, θαῦμα τῆς μεταμόσχευσης κνήμης, ληφθείσης ἀπό νεκρό, σέ πόδα πάσχοντος. Ὁ γράφων ἐρεύνησε καί δέν ἀνεῦρε τό «θαῦμα» αὐτό σέ Ὀρθόδοξο Συναξαριστή οὔτε καί σέ βιβλιοθῆκες ὁρισμένων Ἱερῶν Μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ὁρισμένοι, μάλιστα, πίνακες, πού ἱστοροῦν τό ὑποθετικό αὐτό γεγονός καί εἶναι δημοσιευμένοι σέ ξενόγλωσσα βιβλία, εἶναι Δυτικῆς προέλευσης καί τεχνοτροπίας!

Ἀπό τήν Ἱ. Μ. Σίμωνος Πέτρας, στό Ἅγιον Ὄρος, πληροφορηθήκαμε ὅτι τό ἀναφερόμενο αὐτό «θαῦμα» βρίσκεται σέ ἕνα χειρόγραφο κείμενο, Codex Vallicellianus F 16 (U de Deubner), MCD. 48 [47], καί ἐπίσης δημοσιεύεται στήν Historie Des Saints et De La Saintete Chretienne [48]. Ὅλες, δηλαδή, οἱ πηγές τοῦ ἀναφερομένου αὐτοῦ θαύματος εἶναι Δυτικῆς προέλευσης, χρονολογούμενες μετά τό Σχίσμα.

Ἐπίλογος

Ἀπό τά προαναφερθέντα συνάγεται ὅτι εἶναι μετέωρη καί ἄνευ ἐπιχειρημάτων ἡ ὑποστηριχθεῖσα ἄποψη ὅτι εἶναι δυνατόν νά ἔχει ἀναχωρήσει ἡ ψυχή ἀπό τόν «ΕΝ» ἀσθενῆ. Διότι στήν κατάσταση τοῦ «ΕΘ» ὑπάρχουν καί ὑπολειπόμενες λειτουργίες τοῦ ἐγκεφάλου καί λειτουργικότητα τῶν ὑπολοίπων ὀργάνων τοῦ σώματος καί ἐνσυνείδητη ζωή -σύμφωνα μέ τή Θεολογία τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας- γεγονότα, τά ὁποῖα εἶναι ἀσύμβατα μέ τήν ἀπουσία τῆς ψυχῆς ἀπό τό ἀνθρώπινο σῶμα. Ἑπομένως, στούς «ΕΝ» ἀσθενεῖς δέν ἔχει γίνει λύση τῆς συμφυΐας ψυχῆς-σώματος. *Ἡ λύση αὐτῆς τῆς συμφυΐας προκαλεῖται βιαίως μέ τήν ἀφαίρεση τῶν ζωτικῶν ὀργάνων τῶν «ΕΝ» ἀσθενῶν*. Σημειωτέον, ὅπως προαναφέρθηκε, ἡ Διαρκής Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἔγραφε σχε-

τικῶς μέ τήν «εὐθανασία» στίς 14 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 2000: «... κάθε θάνατο πού ἀποτελεῖ ἀποτέλεσμα ἀνθρώπινων ἀποφάσεων καί ἐπιλογῶν –ὅσο "καλός" κι ἄν ὀνομάζεται- τόν ἀπορρίπτει ὡς "ὕβριν" κατά τοῦ Θεοῦ».

Ἐξαιτίας τῆς σοβαρότητας καί τῶν πολλαπλῶν συνεπειῶν (θεολογικῶν, φιλοσοφικῶν, ποιμαντικῶν καί κοινωνικῶν) τοῦ θέματος τῆς σχέσεως τῶν μεταμοσχεύσεων ζωτικῶν ὀργάνων μέ τόν «ἐγκεφαλικό θάνατο» καί τήν «εὐθανασία», εἶναι ἐπιβεβλημένη ἡ ἐπανεξέταση τῶν θέσεων πού διατυπώθηκαν ἀπό συλλογικά ὄργανα. Ἄλλως, ἡ εὐθύνη γιά ὅ,τι ἐπακολουθήσει δέν θά βαρύνει μόνον ὅσους νομοθετοῦν σχετικῶς, ἀλλά κυρίως αὐτούς, οἱ ὁποῖοι προεκάλεσαν προβλήματα στό πλήρωμα τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας μέ τίς ἀμφίσημες καί ἀντιφατικές τοποθετήσεις τους.

Φρονοῦμε ὅτι ἀπό τά ἀνωτέρω καταφαίνεται ἀναντιρρήτως ἡ ἀντίθεση τῆς Ἀνθρωπολογίας τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μέ τίς πρακτικές τῆς μεταμόσχευσης ζωτικῶν ὀργάνων ἀπό «ΕΝ» ἀσθενεῖς, διότι ὁ τερματισμός τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου -*ὁ ὁποῖος ἐπισυμβαίνει μέ τίς μεταμοσχεύσεις αὐτές*- δέν ἀποτελεῖ ἐξουσία τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά μόνον τοῦ ζωοδότου Δημιουργοῦ.

Βιβλιογραφία

1. A definition of irreversible coma. Report of the ad hoc committee of the Harvard Medical School to examine the definition of death. JAMA 1968;205:337-340.
2. Karakatsanis KG. "Brain dead" Patients: Critically ill or dead? A potential answer to the problem. J of Intensive and Critical Care 2016;2(2):32.
3. Καρακατσάνης Γ. Κωνσταντῖνος. «Ἐγκεφαλικός θάνατος» καί Μεταμοσχεύσεις ὀργάνων. 3η ΕΚΔΟΣΗ. Ἐκδοτικός Οἶκος «ΑΓΙΟΤΟΚΟΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ», Θεσσαλονίκη 2008.
4. Bernat JL. The whole-brain concept of death remains optimum public policy. Journal of Law, Medicine and Ethics. Spring 2006, pp. 35-43, pp. 40, 41.
5. Greer DM, Haque S, Wijdicks EFM. Variability of brain death determination guidelines in leading US neurologic institutions. Neurology 2008;70:284-289, p. 284.
6. Wijdicks EFM. Brain death worldwide. Neurology 2002;58:20-25.
7. Webb AC, Samuels OB. Reversible brain death after cardiopulmonary arrest and induced hypothermia. Crit Care Med 2011;39:1538-42. Abstract.
8. Shewmon A, Verheijde JL, Rady MY. Evidence Neurology. 2011 Jan 18;76(3):308 -based guideline update for determining brain death in adults. Comment on Evidence-based guideline update: determining brain death in adults: report of the Quality Standards Subcommittee of the American Academy of Neurology. [Neurology. 2010].
9. Controversies in the Determination of Death. A White Paper by the President's Council on Bioethics, December 2008, Washington, DC, p. 66.
10. ibid., pp. 18-19.
11. Karakatsanis KG. "Brain death". Should it be reconsidered? Spinal Cord 2008;46:396-401.
12. Controversies in the Determination of Death. A White Paper by the President's Council on Bioethics, December 2008, Washington, DC, pp. 101, 120.
13. Editorial. Delimiting Death. Nature, 2009, 461, 570, 1 October, doi: 10.1038/461570a.
14. Wijdicks EFM, Pfeifer EA. Neuropathology of brain death in modern transplant era. Neurology 2008;70(15):1234-1237.
15. Ἁγίου Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, Ἑρμηνεία εἰς τό Πάτερ ἡμῶν, Migne's, PG 90, 893 C.
16. «ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι τό σῶμα ὑμῶν ναός τοῦ ἐν ὑμῖν Ἁγίου Πνεύματός ἐστιν, οὗ ἔχετε ἀπό Θεοῦ καί οὐκ ἐστέ ἑαυτῶν; ἠγοράσθητε γάρ τιμῆς· δοξάσατε

δή τόν Θεόν ἐν τῷ σώματι ἡμῶν καί ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν ἅτινά ἐστι τοῦ Θεοῦ». (Α΄ Κορινθ. Στ΄, 19-20).
17. Πλάτων, ΦΑΙΔΩΝ (Περί Ψυχῆς), ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΖΗΤΡΟΣ, Θεσσαλονίκη, 2007, 65b, σελ. 452.
18. Migne's PG, τόμος 44, 140 A.
19. Migne's PG, τόμος 94, 924 B.
20. Ἐπίχαρμος. Fragm. 249, εἰς Πλουτάρχου «Ἠθικά», 336 B. Ἐν: Χρυσοστόμου Μοναχοῦ. Θεῖος Λόγος καί ἀνθρώπινος λόγος. Ἱερά Μονή Διονυσίου, Ἅγιον Ὄρος, 1998, σελ. 118, ὑποσημ. 3.
21. Σέξτος, Πρός Μαθηματικούς, VII, 126-130, VIII 286 Ἀπολλώνιος Τυανεύς, Ἐπ. 18, Ἐν: Φάλκος-Ἀρβανιτάκης Τ. Ἡράκλειτος, Ἐκδ. Ζῆτρος, 1999, σελ. 58-64.
22. Ἀριστοτέλους, Περί Ψυχῆς, Α-Β, Μετάφρασις-Σημειώσεις: Α. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΑΠΥΡΟΣ, τόμος Β΄, 415 b.
23 ἔ.ἀ., τόμος Α΄, 411b.
24. ἔ.ἀ., τόμος Α΄, 404a.
25. Heinrich Von Staden. The Art of Medicine in Early Alexandria, Cambridge University Press, 1989, Reprinted 1994, 141, 15-17, p. 319.
26. «Ἅμα τό σῶμα καί ἡ ψυχή πέπλασται», σημειώνει ὁ μέγας δογματολόγος τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, «οὐ τό μέν πρότερον, τό δέ ὕστερον», Migne's, PG 94, 921A, Πρβλ. «μήτε ψυχήν πρό τοῦ σώματος, μήτε χωρίς ψυχῆς τό σῶμα ἀληθές εἶναι λέγειν, ἀλλά μίαν ἀμφοτέρων ἀρχήν», Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης, «Περί κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου», Migne's, PG 44, 236B.
27. «Ἀλλ' ἡ μέν ἐν ἡμῖν νοερά καί λογική φύσις, οὐ μόνον οὐσίαν ἔχει τήν ζωήν, ἀλλά καί τήν ἐνέργειαν. Ζωοποιεῖ γάρ τό συνημμένον σῶμα», Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, «Κεφάλαια Φυσικά, Θεολογικά, Ἠθικά καί Πρακτικά», ΡΝ΄, Migne's, PG 150, 1140D.
28. «Ἡ τῶν ἀνθρώπων ἑκάστου ψυχή , ἐστι μέν καί τοῦ κατ' αὐτήν ἐμψύχου σώματος ζωή, καί ζωοποιόν ἔχει τήν ἐνέργειαν... Ἀλλ' οὐ μόνον ἐνέργειαν ἀλλά καί οὐσίαν ἔχει τήν ζωήν ὡς ζῶσα καθ' ἑαυτήν... δι' ὃ καί λυομένου τοῦ σώματος, αὕτη οὐ συνδιαλύεται...», Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, «Κεφάλαια Φυσικά, Θεολογικά, Ἠθικά καί Πρακτικά»,ΡΝ΄, Migne's, PG 150, 1141B.
29. Guyton & Hall. Textbook of Medical Physiology. 9th Ed., W.B. Saunders, Philadelphia, 1996, p. 742.
30. Eccles J. Evolution of the Brain: creation of the self. Routledge, London 1991, p. 116. In: Bringsjord S, Daraio A. Ecclesiastical Dualism. Review of the evolution of the brain.: creation of the self. http://psyche.cs.monash.edu.au/v5/psyche-5-10-bringsjord.html (προσπελάστηκε 10-1-2008). Ὁ

νευρο-επιστήμονας αὐτός (John Eccles) ἔχει τιμηθεῖ μέ βραβεῖο Nobel γιά τίς ἔρευνές του ἐπί τῶν νευρο-διαβιβαστῶν.

31. «Ἡ τῶν ἀλόγων ζώων ἑκάστου ψυχή, ζωή ἐστι τοῦ κατ' αὐτήν ἐμψύχου σώματος, καί οὐκ οὐσίαν, ἀλλ' ἐνέργειαν ἔχει ταῦτα τήν ζωήν ὡς πρός ἕτερον οὖσαν, ἀλλ' οὐ καθ' ἑαυτήν. Αὕτη γάρ οὐδέν ἕτερον ἔχουσα ὁρᾶται, ὅτι μή τά ἐνεργούμενα διά τοῦ σώματος, διό καί λυομένῳ τούτῳ, συνδ ιαλύεσθαι ἀνάγκη», Ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, Migne's, PG 150, 1141 A.
32. «Τρεῖς γάρ καθολικάς κινήσεις ἔχουσαν τήν ψυχήν εἰς μίαν συναγομένας, ὑπό τῆς χάριτος φωτισθέντες, τήν κατά νοῦν, τήν κατά λόγον, τήν κατ' αἴσθησιν...», Ἁγίου Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Περί διαφόρων ἀποριῶν», Migne's, PG 91, 1112D.
33. «Ἡ ψυχή οὖν ἀεί τε οὖσα, ἀφ' οὗ γέγονεν, καί ὑφισταμένη διά τόν οὕτως αὐτήν δημιουργήσαντα Θεόν, ἀεί νοεῖ καί λογίζεται καί γινώσκει, καί καθ' ἑαυτήν, καί μετά σώματος, δι' ἑαυτήν καί τήν ἑαυτῆς φύσιν...», Ἁγίου Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, «Πρός Ἰωάννην Πρεσβύτερον», Migne's, PG 91, 436D-437A.
34. Παρθενίου Κ. Βαρδάκα, Ἐπισκόπου Κίτρους. Ἀπολογητικαί Μελέται. Περί ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Τυπογραφεῖο Ἰωάννου Κουμένου, Θεσσαλονίκη, 1921, σελ. 48.
35. Μ. Βασιλείου, Εἰς τό «Πρόσεχε Σεαυτῷ», Migne's, PG 31, 216 B.
36. Ἁγίου Γρηγορίου Σιναΐτου, ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ, Τόμος Δ΄, Ἐκδ. Οἶκος «ΑΣΤΗΡ», Ἀθῆναι, 1976, σελ. 59, ρκθ΄.
37. Ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ: «...ὅλη χωροῦσα ἡ ψυχή τό ζῆν αὐτῷ κινεῖσθαι δίδωσιν, ...ἀναλόγως πρός τήν τοῦ ἓν εἶναι σῶμα συντήρησιν ἐπισφίγγει», Migne's, PG 91, 1100A.
38. «Κύριος θανατοῖ καί ζωογονεῖ, κατάγει εἰς Ἅιδου καί ἀνάγει» Α΄ Βασιλειῶν, Β΄ 6., Η ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ, ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΩΝ Η «ΖΩΗ», ΑΘΗΝΑΙ, 1950, σελ. 235.
39. «οὐκ ἔστιν ἐξουσία ἐν ἡμέρᾳ θανάτου». Η ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ, ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΗΣ, Η΄ 8, ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΩΝ Η «ΖΩΗ», ΑΘΗΝΑΙ, 1950, σελ. 617.
40. Εὐχή τοῦ Ἑσπερινοῦ της ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΑΡΙΟΝ, ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΦΩΣ», ΑΘΗΝΑΙ, 1976, σελ. 230.
41. Ἐκτενῆ θεολογική ἀνάλυση γιά τό θέμα αὐτό βλέπε στή θεολογική μελέτη-ἐπιστολή τοῦ Σεβασμιωτάτου Ἐπισκόπου Γλυφάδας κ.κ. Παύλου, πρός τήν «Ἁγίαν καί Ἱεράν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος» (μέ ἀριθμ. πρωτ. 404/12-3-2008) γιά τό ζήτημα τῶν μεταμοσχεύσεων. Βλέπε τήν πλήρη ἐπιστολή στό Διαδίκτυο, στόν ἱστότοπο Alopsis, κατηγορίες: Βιοηθική.
42. ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΩΝ ΟΣΙΟΣ ΠΑΪΣΙΟΣ Ο ΑΓΕΙΟΡΕΙΤΗΣ 1924-1994, ΤΟΜΟΣ Α΄ 7ηΝ ΕΚΔΟΣΗ, Ἐκδόσεις «Ἁγιοτόκος Καππαδοκία», Ν. Α. Ζουρνατζόγλου Ἐπισμηναγού ε.α. Θεσσαλονίκη, 2015, σελ. 117-123.

43. Μεγάλου Βασιλείου. Πρός τούς πλουτοῦντας. PG 31, 300C- 301 A.
44. ἔ.,ἀ., Migne's, PG 31, 301 A.
45. ἔ.,ἀ., Migne's, PG 31, 301 C.
46. ἔ.,ἀ., Migne's, PG 31, 304 A.
47. Αὐτό ἀναγράφεται στήν ἀνέκδοτη διατριβή τοῦ Γάλλου ἰατροῦ Jean Nourry. Παραλλαγή τοῦ ἰδίου «θαύματος» ἔγινε γνωστή στή Δυτική Χριστιανωσύνη καί ἀναγράφεται στήν Legende Doree τοῦ Jacques de Vorragine (14ος αἰών).
48. Historie Des Saints et De La Saintete Chretienne Tome II, La Semence Des Martyrs 33-313, Department Histoire Chretienne, HACHETTE, Paris, 1987, σελ. 120.

Φρονοῦμε ὅτι ἀπό τά ἀνωτέρω καταφαίνεται ἀναντιρρήτως ἡ ἀντίθεση τῆς Ἀνθρωπολογίας τῆς Ὀρθόδοξης Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας μέ τίς πρακτικές τῆς μεταμόσχευσης ζωτικῶν ὀργάνων ἀπό «ἐγκεφαλικῶς νεκρούς» ἀσθενεῖς, διότι ὁ τερματισμός τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου -*ὁ ὁποῖος ἐπισυμβαίνει μέ τίς μεταμοσχεύσεις αὐτές*- δέν ἀποτελεῖ ἐξουσία τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά μόνον τοῦ ζωοδότου Δημιουργοῦ.